

Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT

GUVERNARE *ȘI DEMOCRAȚIE*

Revistă de analiză și sinteză

Anul II, nr. 1 (3)

Chișinău, 2009

ISSN 1857-3932

Publicația a fost realizată de
Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT
cu sprijinul financiar al Open Society Institute
(The Think Tank Fund), Budapesta

La apariția acestei publicații au contribuit:
Igor Boțan, Iurie Gotișan, Vitali Catană, Oleg Cristal
Grafică: Alex Dimitrov

Prepress: Editura Tiparnița

Opiniile exprimate în revistă e reflectă poziția autorilor și nu reprezintă în mod neapărat punctul de vedere al
instituției finanțatoare

© ADEPT, 2009

Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT
Chișinău, MD-2012, Republica Moldova
str. V. Alecsandri nr. 97
Tel.: (373 22) 213494 tel./ fax: (373 22) 212992
E-mail: adept@e-democracy.md
WEB: www.e-democracy.md

CUPRINS

<i>INTRODUCERE</i>	5
<i>ALEGERILE PARLAMENTARE</i>	7
<i>Listele comune de candidați</i>	7
Interzicerea blocurilor electorale a contribuit la crearea “polurilor politice”	8
Polul progubernamental	8
Polul prorusesc	10
Polul proromânesc	14
Evocările cauzate de listele comune	15
Rezultatele alegerilor parlamentare din 5 aprilie și impactul asupra alegerilor prezidențiale	16
Boicotul – arma opoziției împotriva abuzurilor puterii	17
<i>Prezumția vinovăției</i>	21
Dreptul sfânt de a fi independenți...	21
Pentru libertatea ta ... să fii stăpîn la tine acasă...	22
Războiul politic trebuie oprit...	23
<i>Mitul despre pericolul românesc</i>	25
1. Pericolul românesc ca slogan electoral	25
2. Exemplul Germaniei – acceptabil și de succes, dar inaplicabil în cazul României	27
3. Concluzii	35

<i>CRIZA POLITICĂ DE DUPĂ ALEGERILE PARLAMENTARE DIN 5 APRILIE</i>	39
<i>Nici schimbare, nici stabilitate</i>	39
Revoluția postmodernistă	39
Rezoluția Parlamentului European privind situația în Moldova	44
<i>Aspecte privind incompatibilitatea funcțiilor de șef al statului și președinte al Parlamentului</i>	46
Caracterul mandatului de șef al statului exercitat după “expirarea mandatului”.	46
Problema compatibilității funcțiilor de șef al statului și de președinte al Parlamentului	48
Norma legală aplicabilă incompatibilității funcției de șef al statului cu funcția de președinte al Parlamentului	49
Efectele aplicării art. 81 (1) al Constituției privind incompatibilitatea funcției de șef al statului cu altă funcție retribuită	52
Considerații privind condiția majorității calificate de trei cincimi pentru alegerea președintelui Republicii Moldova	53
Precizare cu privire la interpretarea alineatului 3 al art. 85 al Constituției Republicii Moldova	57
<i>EFECTELE CRIZEI ECONOMICE</i>	59
<i>Economia Moldovei și FMI</i>	59
<i>Industria vinicolă de altă dată</i>	62

INTRODUCERE

Numărul trei al publicației „Guvernare și Democrație” este axat pe tematica alegerilor parlamentare din anul 2009. În revistă se analizează modul în care s-au desfășurat, în 2009, campaniile electorale pentru alegerile parlamentare ordinare și anticipate, prestața concurenților electorali și anumite strategii de comunicare, inclusiv de manipulare, folosite de către aceștia pentru poziționare a electorală. În acest sens a fost remarcată împărțirea în trei poluri a concurenților electorali din prima campanie electorală: progubernamental, prorusec și proromânesc, cu caracterizarea acestora. Ca urmare a interzicerii blocurilor electorale, în alegerile din 2009 a fost creată o situație specifică, de participare în scrutin a mai multor formațiuni politice cu liste unice de candidați, stare de fapt care și-a găsit reflectare în publicația de față. Rezultatele scrutinului din 5 aprilie și efectele acestora, inclusiv violențele din 7-8 aprilie și eșecul alegerii șefului statului, sînt alte subiecte examinate în actuala revistă.

O atenție deosebită s-a acordat analizei compatibilității funcțiilor de șef al statului și de președinte al Parlamentului, pe care le-a cumulat o scurtă perioadă de timp Vladimir Voronin, după alegerile legislative din 5 aprilie. După o analiză comparată a normelor constituționale din mai multe state privind compatibilitatea mandatului de președinte al țării cu o altă funcție, s-a efectuat și o confruntare a prevederilor legale naționale la tematica dată. Ca rezultat sînt scoase în evidență un șir de contradicții și curențe pe care legiuitorul ar trebui să le elimine. În aceeași ordine de idei este abordată și chestiunea modalității calificate de alegere a șefului statului, formulă care a adus la blocaj instituțional.

După protestele violente din 7 aprilie, puterea de la Chișinău a lansat o amplă campanie de demonizare a României și a partidelor moldovenești de opoziție, care ar fi dorit “lichidarea statului Republica Moldova”. În această ordine de

idei, a fost efectuată o analiză a „mitului pericolului românesc”, inclusiv prin sublinierea diferențelor dintre reunificarea Germaniei și ipotetica „unire” a Republicii Moldova cu România.

Ca urmare a crizei politice provocate de anul electoral 2009, au fost cercetate și efectele acesteia asupra economiei țării, aflate în recesiune și din cauza crizei economice mondiale. La acest capitol s-a atras atenția asupra relațiilor Moldovei cu donatorii externi, evoluțiilor PIB-ului etc. Un subiect aparte, care și-a găsit reflectare în această publicație, este industria vinicolă – un domeniu strategic pentru economia țării noastre, dar care se confruntă în ultimii ani cu grave probleme.

ALEGERILE PARLAMENTARE

Listele comune de candidați

Igor Boțan

La 2 februarie 2009 a fost dat startul campaniei electorale pentru alegerea, la 5 aprilie, a Parlamentului Republicii Moldova. Modificările Codului electoral, făcute un an mai înainte, au stîrnit comentarii diverse. Partidul Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM) și Partidul Popular Creștin Democrat (PPCD), care au promovat ideea ridicării pragului electoral pînă la 6%, deopotrivă cu interzicerea blocurilor electorale, și-au argumentat opțiunea prin necesitatea evitării fragmentării excesive a componenței viitorului Parlament. Pe de altă parte, Alianța “Moldova Noastră” (AMN), în calitate de cea mai puternică formațiune de opoziție, a criticat amendamentele, lăsînd totuși să se înțeleagă că este, oarecum, satisfăcută că nu va trebui să suporte presiunile eventualelor condrumetei electorale de a fi luați în “marsupiu”, la fel cum s-a întîmplat la parlamentarele din 2005. Celelalte formațiuni au fost mai sincere în protestele lor împotriva modificărilor, referindu-se la faptul că acestea sînt contrare recomandărilor instituțiilor internaționale – OSCE, Comisia de la Veneția etc.

Atitudinile față de amendamentele menționate se explică prin interesul partidelor cu “șanse mari” de a beneficia de pe urma redistribuirii “voturilor pierdute”, de cele cu un rating la limita trecerii pragului electoral etc. Acestea din urmă, evident, nu le surîde rolul de “plancton electoral” care alimentează “balenele politice”. Numai că un vechi proverb spune despre tot felul de aranjamente că “nu este pentru cine se pregătește, ci pentru cine se nimerește”. Adică, ridicarea pragului electoral și interzicerea blocurilor electorale ar putea avea efecte neașteptate pentru *designer*-ii modificărilor. În acest sens, cel mai evident pericol pentru PCRM este că s-ar putea lipsi de eventuali parteneri de coaliție. Probabil, anume din aceste considerente PCRM a început a înghiți părți de “plancton electoral”, care se regăsesc pe lista de candidați ai formațiunii.

Interzicerea blocurilor electorale a contribuit la crearea “polurilor politice”

De la bun început devenise evident că singura formulă de ocolire a interdicției referitoare la crearea blocurilor electorale va fi “lista comună” a mai multe partide, adică compilată sub auspiciile unuia dintre ele. În mod neașteptat, chiar partidul care a introdus interdicția blocurilor – PCRM, a apelat la această formulă de ocoliș. Curiozitatea constă în faptul că partidele de dreapta și susținătorii acestora au discutat patetic vreo jumătate de an pe marginea “listei comune a unității naționale”, pentru ca pînă la urmă să reușească să adune sub auspiciile Mișcării “Acțiunea Europeană” (MAE) alte două partide – Partidul Național Liberal (PNL) și Partidul Național Român (PNR). În același timp, PCRM și Uniunea Centristă din Moldova (UCM), fără discuții publice despre necesitatea “consolidării forțelor”, au reușit să formeze două garnituri – “liste comune”, la care au aderat opt formațiuni.

Pentru observatorii fenomenului politic din Republica Moldova cele trei “liste comune” au devenit de mare interes fiindcă, întîmplător sau nu, au readus în prim-plan polarizarea absolut distinctă a opțiunilor de pe cîmpul electoral moldovenesc. Am putea spune că în actuala campanie electorală “listele comune” s-au constituit în jurul a trei poluri binecunoscute electoratului: proromânesc; prorusesc; și progubernamental/promoldovenesc.

Polul progubernamental

Faptul că PCRM a acceptat constituirea “listei comune” cu Partidul Agrar din Moldova (PAM) și cu Partidul Socialiștilor din Moldova “Patria-Rodina” (PSMPR) a servit drept indicator că liderii partidului de guvernămînt nu mai erau încrezători în capacitatea reeditării succeselor de altădată. Existau așteptări că PCRM va pune piedici altor formațiuni să compileze “liste comune”, invocînd drept argument prevederile art. 41(2) din Codul electoral: “Partidele politice pot desemna drept candidați atît pe membrii lor de partid, cît și persoanele fără apartenență politică”. Dar iată că PCRM a acceptat fără rezerve simple declarații ale liderilor unor partide privind sistarea apartenenței lor politice pentru a putea participa la alegeri pe o “listă comună”. PCRM chiar a devenit unul din beneficiarii acestui artificiu de ocolire a interdicției blocurilor electorale. Că e vorba despre o “listă comună” se vede din faptul că organele de conducere ale PSMPR și PAM au făcut declarații publice privind susținerea PCRM, iar liderii acestor formațiuni s-au regăsit pe lista PCRM, evident după

ce au făcut declarații că își sistează calitatea de lideri și membri ai formațiunilor pe care le reprezentau.

Singura sursă de confuzie a fost “categoria de greutate” a partenerilor PCRМ. Poate fi înțeleasă cooptarea pe “lista comună” a PSMРR, care are un rating constant, de aproximativ 2%. Însă este cu neputință de înțeles rostul cooptării PAM, care nici nu a putut participa la parlamentarele din 2005, iar la alegerile locale din 2007 a acumulat aproximativ vreo 300 (!) de voturi. Totuși, “lista comună” a PCRМ nu a fost lipsită de semnificații profunde. Astfel, PAM a dominat viața politică din Republica Moldova timp de mai bine de patru ani – din iulie 1992 pînă în ianuarie 1997 (în acea perioadă denumirea formațiunii era Partidul Democrat Agrar din Moldova – PDAM). Formațiunea a preluat puterea politică în mâinile sale în cîteva etape. După trecerea în opoziție a Frontului Popular din Moldova (FPM), la 13 octombrie 1991, a trecut ceva mai mult de o jumătate de an și fostul lider informal al PDAM, Andrei Sangheli, a devenit prim-ministru, la 1 iulie 1992. Puterea a trecut definitiv în mâinile PDAM în ianuarie 1993, cînd liderii FPM și-au dat benevol demisia și din funcțiile de conducere ale Parlamentului. Formal, agrarienii au pierdut puterea în 1998, imediat după alegerile parlamentare, deși PDAM era deja ruinat cînd ex-premierul Sangheli s-a văzut nevoit să-și prezinte demisia, la 24 ianuarie 1997, peste 10 zile după investirea lui Petru Lucinschi în funcția de șef al statului.

În perioada dominației PDAM au avut loc evenimente importante pentru destinul Republicii Moldova: a fost repus în legalitate PCRМ, lucru care s-a produs imediat după victoria PDAM la parlamentarele din 1994: a fost ratificat documentul de aderare la CSI; a fost adoptată Constituția și a început marea privatizare. În acest context merită amintit și celălalt partener de pe “lista comună” a PCRМ – PSMРR, care este o formațiune desprinsă din Blocul Partidul Socialist și Mișcarea “Unitatea-Edinstvo” (BPSMUE). Blocul respectiv obținuse 28 de mandate din 104 la parlamentarele din 1994, influențînd, în mod hotărîtor, evoluțiile politice prin susținerea PDAM la ratificarea documentului de aderare a Republicii Moldova la CSI și adoptarea Constituției. Oricum, este extrem de important de menționat că afinitățile ideologice dintre PAM și PCRМ se regăsesc mai ales în “moldovenism”, pe care cele două formațiuni îl consideră salvator pentru identitatea etnică și statalitatea Republicii Moldova. Agrarienii au fost cei care au inițiat, iar PCRМ a dezvoltat “ideologia moldovenismului”, cultivîndu-i mitologia istorico-religioasă aferentă și încadrîndu-i percepțele în legislația țării.

La alegerile locale din 1995, iar apoi și la cele parlamentare din 1998, PCRМ a demonstrat fără putință de tăgadă că succesul socialiștilor din 1994 a fost unul temporar – un succes al substituenților provizorii, care au trebuit să se resemneze imediat după repunerea în legalitate a partidului comunist. Este de remarcat că anume în cadrul fracțiunii BPSMUE s-a fortificat nucleul grupării comuniste, avîndu-l drept lider informal pe Victor Stepaniuc. La parlamentarele din 1998 PCRМ a demonstrat că și agrarienii au fost substituenți provizorii. Ulterior PCRМ a demonstrat că nu-i dă uitării pe binefăcătorii săi. La alegerile locale din 1999 PCRМ a acceptat să formeze Blocul comuniștilor, agrarienilor și socialiștilor (BCAS), ultimii fiind deja ruinați completamente. Astfel, actuala “listă comună” a PCRМ nu este decît o reîncarnare a BCAS, dar și un gest de “achitare a unor polițe” mai vechi.

Este cazul de a fi remarcată atitudinea PCRМ mai ales față de PAM, liderul căruia, Anatol Popușoi, a fost răsplătit de către PCRМ cu funcția de director general al Agenției de stat pentru silvicultură “Moldsilva”. Anatol Popușoi a fost numit în această funcție la 28 iunie 2001, doar peste 4 luni după victoria absolută a PCRМ la parlamentarele din 2001. El a fost reconfirmat în funcția respectivă și după victoria parlamentară a PCRМ din 2005. S-ar putea crede că actualmente PAM a fost cooptat pe “lista comună” a PCRМ pentru a beneficia de pe urma “resurselor administrative” de care dispune “pădurarul principal” al Republicii Moldova. Puțin probabil, deoarece PCRМ are la dispoziție toate resursele administrative și de altă natură, pe care și le dorește. S-ar putea chiar crede că în ultimii opt ani am fi avut în Republica Moldova o guvernare de coaliție comunisto-agrariană, care se dorește acum a fi oficializată și prelungită prin intermediul “listei comune”. Formal chiar așa este, dar de fapt PCRМ, pur și simplu, a manifestat un atașament constant față de afinitățile politico-ideologice dintre cele două formațiuni. Anume acest lucru este important pentru înțelegerea evoluțiilor politice din Republica Moldova în anii de independență. Astfel, după experimentele PCRМ de tot genul, legate de declararea “revoluției liberale”, construirea societății postindustriale, de experimente “deconstructiviste și scindări a voinței subiectului postmodernist” etc., “lista comună” cu PAM și PSMРR readuce partidul de guvernămînt la originile sale din perioada independenței Republicii Moldova.

Polul prorusesc

“Lista comună”, compilată sub auspiciile Uniunii Centriste din Moldova (UCM), comporta semnificații la fel de profunde ca și în cazul PCRМ. To-

tuși, au existat și diferențe semnificative. Reprezentînd o formațiune mai mult decît modestă, foștii lideri ai UCM au reușit pentru început să-l coopteze pe ex-premierul Vasile Tarlev în calitate de lider. Acestuia i-a revenit rolul de “locomotivă electorală”. Mai tîrziu, de “locomotiva Tarlev” au decis să-și prindă “vagoanele” și alte partide și mișcări – Partidul Umanist din Moldova (PUM), Partidul Popular Republican (PPR), Mișcarea “Ravnopravie” (MR), Partidul Legii și Dreptății (PLD), Mișcarea “Găgăuzia Unită” (MGU). Prezența pe “lista comună” a reprezentanților MR și MGU reprezenta chezașia că această garnitură va fi percepută ca una prorusească. Acest lucru nu poate fi neglijat, știindu-se că un segment electoral ce cuprinde aproximativ 25–30% este reprezentat de cetățenii moldoveni rusolingvi. În acest sens, nu este deloc întîmplător că înainte de a deveni lider al UCM, ex-premierul Tarlev devenise lider al organizației “Prietenii Rusiei în Moldova”. De fapt, Tarlev rămînea lider informal al celor două organizații, întrucît Ministerul Justiției refuză să-i recunoască împuterniciri statutare. Cele menționate mai sus nu lasă loc pentru dubii în privința demersurilor politice ale lui Vasile Tarlev, de a se poziționa foarte tranșant, lucru care se presupunea să-l ajute la tragerea liniei de “separare a apelor” în raporturile cu PCRM.

“Lista comună” a UCM indica, fără putință de tăgadă, că formațiunea are potențialul să “absoarbă ca un aspirator” porțiuni electorale aflate mai la stînga de PCRM (~4%, potrivit rezultatelor alegerilor din 2007), și mai la dreapta de acesta (~4%), putînd “ciupi” și din electoratul consacrat al partidului de guvernămînt. Cu un lider binecunoscut, cum este ex-premierul Tarlev, șansele estimate ale UCM erau destul de înalte. Din acest punct de vedere, PCRM a avut motive să se opună “proiectului Tarlev”, ridicîndu-i tot felul de bariere. Cea mai nostimă, în acest sens, se referă la încercarea de a lipsi UCM de dreptul utilizării numelui “Tarlev” în simbolul electoral, care se imprimă pe buletinele de vot. Adică PCRM pretindea dreptul de a-l lipsi pe ex-premierul Tarlev de posibilitatea de a dispune de propriul nume pe motiv că acesta a fost mediatizat timp de 7 ani, cît a deținut funcția de premier în guvernul PCRM.

Precizările de mai sus doar atrag atenția asupra discuțiilor precum că “proiectul Tarlev” ar fi o emanație inteligentă a PCRM, menită să-i asigure o victorie în cadrul unui “marș electoral în două coloane”. A existat un șir de argumente că lucrurile nu erau tocmai așa și că “strategia celor două coloane” ar fi funcționat mult mai bine dacă nu s-ar fi pus piedici “proiectului Tarlev”. Ideea celor două coloane, care să converge în Parlament, a fost lansată de istoricul

Ivan Grec, fost deputat PCRМ și ideolog al acestei formațiuni, în vara anului trecut. Grec argumenta că potrivit evidențelor “cetățenii Moldovei, care pledează pentru consolidarea statalității moldovenești, ar proceda rațional dacă ar merge la alegerile parlamentare din 2009 cu două coloane: una în frunte cu Voronin și cealaltă în frunte cu ex-premierul Tarlev”. Dacă această logică pare a fi evidentă, atunci de ce să se facă “dramaturgie” pe marginea implementării ei? Răspunsul este că nu era vorba de “dramaturgie”, pur și simplu, liderul PCRМ nu dorea să-l aibă pe Tarlev în calitate de partener egal și, oarecum, de sine stătător.

De aceea, “exacerbarea” mesajului prorusc al ex-premierului Tarlev avea tocmai menirea să tragă linia de “separare a apelor”. Declarațiile lui Tarlev referitoare la: intențiile de a se întâlni cu “președintele regiunii transnistrene”; conferirea limbii ruse statut de limbă de stat; oficializarea prezenței militare ruse în raioanele de est ale Republicii Moldova etc., nu erau nici pe departe improvizații de moment. Aceste declarații evocau promisiuni anterioare, neonorate de PCRМ, de “soluționare a conflictului în câteva luni”, de “aderare la Uniunea Rusia-Belarus” etc. Aceste lucruri sînt menționate în articolul intitulat “Mulți văd cheazășia succesului Moldovei în cooperarea echipelor consolidate în jurul lui Vladimir Voronin și Vasile Tarlev”, semnat de Sergiu Nazaria. Acesta din urmă este director executiv al organizației “Prietenii Rusiei în Moldova”. Este semnificativ că Sergiu Nazaria și-a publicat articolul pe 22 septembrie 2008, cu o zi înainte de congresul UCM la care Tarlev a fost ales președinte al formațiunii. Articolul lui țintește în două direcții. Pe de o parte, el îi dădea o replică lui Ivan Grec, menționînd că “proiectul Tarlev” se contrapune clar celui realizat de Voronin și nicidecum nu poate fi perceput ca unul paralel. În acest sens, Nazaria dă o descriere “regimului Voronin”, care generează corupție și degradare în Republica Moldova. Pe de altă parte, articolul lui Nazaria părea să aibă pretenția unui manifest politic, adresat noului lider UCM, căruia i se sugera realizarea unei “revoluții de sus în jos”:

- “stoparea degradării, hoției și corupției din eșaloanele superioare ale puterii, confiscarea afacerilor profitabile ale concurenților economici;
- soluționarea problemei reintegrării țării pe principii federative;
- promovarea unei politici externe multivectoriale și în primul rînd, de apropiere de Rusia. Doar cu ajutorul și cu medierea Rusiei poate fi de-

pășită diviziunea teritorială a Republicii Moldova. Populația din stînga Nistrului va fi întotdeauna prorusească și va fi întotdeauna susținută de Kremlin;

- consolidarea interacțiunii economice cu Rusia și Belarus. Din punct de vedere economic Republica Moldova nu are viitor fără Rusia. Spre deosebire de relațiile cu România, relațiile Moldovei cu Rusia și Belarus sînt întrepătrunse;
- menținerea originalității spirituale moldovenești doar cu ajutorul Rusiei, evitînd «dizolvarea» în naționalismul românesc. Relațiile dintre Moldova și Rusia ar trebui să fie similare cu cele ale Israelului cu SUA. Numai cu ajutorul Rusiei Moldova va putea să-și păstreze și să-și consolideze statalitatea;
- consolidarea ponderii Republicii Moldova în ochii Occidentului cu suportul Rusiei, puțînd doar în acest mod să-și dobîndească recunoașterea plenară din partea României. Opoziția antimoldovenească sperie alegătorii cu pericolul rusesc, dar procedează așa fiindcă este antistatală și proromânească. Pactizînd în 2005 cu astfel de politicieni, Voronin a început să-și piardă popularitatea în mod vertiginos;
- realizarea scenariului de mai sus după alegerile din 2009 în pofida rezistenței elitelor politice naționaliste, orientate spre unirea cu România. Scenariul va avea suportul majorității populației moldovenești și o rată de suport de 100% din partea minorităților naționale. În 2003 președintele Voronin era susținut de 3/4 din populația țării datorită orientării prorusești și anume după renunțarea la această orientare *rating*-ul lui Voronin s-a diminuat de două ori față de cel din 2003;
- înțelegerea faptului că toate scenariile de alternativă vor menține Republica Moldova în starea de “stat nerealizat”, riscînd, în definitiv, să fie absorbit de România vecină”.

Este adevărat că “manifestul” a fost semnat fără mențiunea că autorul lui este director executiv al organizației “Prietenii Rusiei în Moldova”. Precum este adevărat că Tarlev a evitat să fie la fel de tranșant în luările sale de poziție ca și colegul său Sergiu Nazaria. Totuși, afinitățile nu pot fi ignorate. Mai mult, aderearea Mișcării “Ravnopravie” la “lista comună” a UCM este de neconceput fără o coeziune programatică în probleme de maximă importanță. În acest sens, clauzele “manifestului Nazaria” coincid cu viziunile programatice ale Mișcării

“Ravnopravie”, care stipulează că “ există o singură ieșire din impasul istoric în care s-a pomenit Moldova. Ea constă în renașterea Moldovei ca stat înfloritor în cadrul **uniunii cu Rusia**, în restabilirea unității moldo-ruse tradiționale”. Și suportul public, exprimat în favoarea UCM din partea organizației “Patria-Moldova” a gasterbeiterilor de la Moscova, este inimaginabil fără existența unor afinități. Astfel, liderul organizației “Patria-Moldova”, Andrei Țărnă, este cunoscut pentru pledoariile sale în favoarea confederalizării Republicii Moldova, susținerea referendumului de independență din Transnistria etc. Altfel, dacă gradul de coeziune a componentelor “listei comune” a UCM va fi sub un anumit nivel, atunci garnitura respectivă va fi doar una pentru depășirea pragului electoral, o singură dată.

În definitiv, autoritățile Federației Ruse au mizat în alegerile din 5 aprilie 2009 pe PCRM, lucru care a pecetluit soarta “proiectului Tarlev”.

Polul proromânesc

Cooptînd pe “lista comună” de candidați reprezentanții Partidului Național Liberal (PNL) și ai Partidului Național Român (PNR), MAE a declarat formarea “polului european” cu o ofertă electorală axată pe “integrarea europeană”. De fapt, toate partidele importante din Republica Moldova pledează pentru integrarea europeană, însă oferta MAE, oricum, este specială. Ea țintește, mai degrabă, spre formarea unui pol proromânesc. Astfel, MAE a reprezentat singura garnitură electorală care a oferit o viziune explicită, fără ocolișuri și treceri sub tăcere, a integrării europene ca pe un proces desfășurat într-o albie proromânească. În acest sens, la 22 februarie 2009, MAE a lansat “Manifestul de la Soroca” prin care a invitat partidele care se consideră “reformatoare și naționale” să-și “expună deschis, franc și ferm” atitudinea față de zece probleme cruciale pentru definirea viitorului nostru comun:

- natura etnică a statului Republica Moldova, identitatea națională și lingvistică a populației băștinașe. – Republica Moldova este al doilea stat românesc, populația este alcătuită, în proporție de 80 la sută, de români, limba de stat este limba română;
- Mitropolia Basarabiei și Mitropolia Moldovei. – Este necesară o perioadă de tranziție spre unificarea Mitropoliilor din Republica Moldova, conform realității că sîntem parte a națiunii române;

- relațiile cu Rusia și cu CSI. – Republica Moldova va proceda ca și Georgia, urmînd să depună, de urgență, cerere de ieșire din CSI;
- relațiile cu România. – Republica Moldova va semna un parteneriat strategic bilateral moldo-român «Pentru Europa»;
- intrarea Republicii Moldova în NATO. – Se va abroga actuala Concepție a securității naționale și se va modifica art. 11 din Constituție, pentru anularea neutralității militare a statului;
- integrarea Republicii Moldova în UE. – Republica Moldova va opta pentru a obține, de urgență, statutul de stat-asociat al UE și pentru semnarea unui Acord special de pre-aderare la UE, cu sprijinul României;
- adoptarea urgentă a Legii lustrației. – Legea lustrației va fi printre primele documente adoptate de viitorul Parlament;
- organizarea procesului comunismului;
- actul de la 4 aprilie 2005. – Condamnarea actului de la 4 aprilie 2005 și nerepetarea unui asemenea act în Parlamentul Republicii Moldova;
- actualul regim comunist, condus de Voronin. – Pentru o Moldovă fără Voronin, o Moldovă fără comunism.

Evocările cauzate de listele comune

“Lista comună” a PCRМ evocă afinitățile ideologice și opționale ale celor trei formațiuni, referitoare la: agenda guvernării în diferite perioade; integrarea europeană; privatizarea proprietății publice. Din punct de vedere al interesului electoral al PCRМ, “lista comună” comportă un mare risc pentru formațiune. Vorba e că formațiunile inserate pe “lista comună” a PCRМ au guvernat țara la modul direct mai bine de 12 ani din cei 18, cît există Republica Moldova, adică mai mult de 2/3 din perioada de independență. În plus, ținînd cont de faptul că PCRМ se declară “bastion al independenței” Republicii Moldova, pentru care nu a optat și pe care a dobîndit-o totuși Frontul Popular din Moldova, succesorul căruia – PPCD, este actualul partener politic informal al PCRМ, acesta din urmă nu are cui să-i reproșeze eșecurile din perioada de pînă la preluarea guvernării de către PDAM, în iulie 1992. În aceste circumstanțe s-ar părea că PCRМ ar fi, oarecum, îndreptățit să critice doar guvernarea Alianței pentru Democrație și Reforme (ADR), din perioada 1998–2000, neavînd nicio relație cu formațiunile reprezentate în ADR. Totuși, nici măcar în acest

caz PCRМ nu poate fi credibil. Vorba e că guvernarea ADR a trebuit să se ocupe de lichidarea urgentă a consecințelor colapsului financiar din Rusia, din august 1998, care a afectat direct Republica Moldova, distrugându-i, pur și simplu, economia. Anume în acea perioadă PCRМ, avînd statutul de cea mai puternică forță politică, etala o agendă politică aproape echivalentă cu cea a UCM-ului, condus de ex-premierul Tarlev, pe care o contestă în prezent;

Polarizarea spectrului politic de către “listele comune” are un specific foarte interesant. Astfel, polurile progubernamental și prorusesesc erau megieșe, între ele practic neexistînd spațiu ocupat de alte formațiuni politice. În același timp, între polul progubernamental și cel proromânesc exista un bloc de trei partide liberale, un bloc din două partide social-democrate și creștin-democrații. Aceste plasamente virtuale erau sugestive în vederea creării unui pol social-democrat.

Rezultatele alegerilor parlamentare din 5 aprilie și impactul asupra alegerilor prezidențiale

La 22 aprilie Curtea Constituțională a validat alegerile din 5 aprilie. Potrivit avizului Curții Constituționale, deputați au devenit 60 de candidați de pe lista comuniștilor (PCRМ), cîte 15 de la Partidului Liberal și Partidului Liberal Democrat din Moldova și 11 de la Alianța “Moldova Noastră”. Imediat după ședința Curții Constituționale, liderul Partidului Liberal, Mihai Ghimpu, a declarat: “Noi avem un vot care este mai tare decît toate cele 60 ale comuniștilor”. PCRМ-ului nu-i ajungea un vot pentru a alege președintele țării, fiind necesar un compromis cu partidele de opoziție.

Alegerile prezidențiale ordinare au fost fixate pentru 20 mai 2009. Ele au reprezentat un test extrem de serios pentru societatea moldovenească. De fapt, potrivit Legii privind procedura alegerii președintelui Republicii Moldova, alegerile urmau să aibă loc pînă la expirarea mandatului șefului statului – 7 aprilie 2009. Guvernării au numit data alegerilor parlamentare de manieră ca mandatul șefului statului să fie extins cel puțin cu două luni. Totuși, data de 7 aprilie a devenit una de referință pentru istoria politică a Republicii Moldova. Revolta, însoțită de vandalizarea clădirilor principalelor instituții publice – a Parlamentului și a Președinției, au o semnificație mult mai profundă decît reducerea la un banal accident politic, soldat cu importante pierderi materiale.

Polarizarea clasei politice și divizarea societății a ridicat bariere suplimentare în calea stabilirii noii configurații de personal în organele puterii de stat ca urmare a parlamentarelor din 5 aprilie 2009. În consecință, instituțiile europene s-au văzut nevoite să intervină cu îndemnuri adresate puterii și opoziției de a relua dialogul politic în vederea depășirii crizei politice. Ele nici nu puteau proceda altfel față de un stat al cărui suveranitate o respectă. Mesajul instituțiilor europene a fost cât se poate de clar – Republica Moldova este țara cetățenilor care o populează, acești cetățeni și clasa politică pe care au format-o trebuie să rezolve problemele cu care se confruntă. Cu toate acestea, pînă în preajma alegerilor prezidențiale nu a existat nici un fel de dialog politic, lucru care se presupunea că se va solda cu un blocaj instituțional – nealegerea șefului statului cu 3/5 din voturile parlamentarilor aleși.

Toți actorii politici moldoveni și majoritatea cetățenilor înțelegeau perfect pericolul blocajului instituțional. Vladimir Voronin menționase că nu va negocia cu opoziția, adică cu liderii ei, ci cu deputații ajunși în Parlament pe listele formațiunilor de opoziție. Din acel moment, presa care simpatiza cu opoziția a vorbit constant despre “votul de aur”, pe care vreun “trădător” dintre deputații de opoziție ar putea să-l dea în favoarea candidatului comunist la funcția de șef al statului, fie contra unor eventuale remunerări cu bani sau funcții publice, fie pentru a i se clasa dosarele penale, deschise din abundență unor deputați din opoziție. Evident, președintele Voronin s-a referit la manifestarea “patriotismului” eventualilor “trădători”, ale căror fapte reprobabile de dinaintea eventualei manifestări de “patriotism” au fost trecute prin “purgatoriul” presei afiliate PCRM.

Boicotul – arma opoziției împotriva abuzurilor puterii

Amendamentele constituționale din 5 iulie 2000 impun, de fapt, necesitatea stabilirii unui *consens* între putere și opoziție, întrucît este foarte dificil ca vreo formațiune politică să poată obține constant mai mult de 3/5 de mandate în Parlament, pentru a putea alege șeful statului de una singură, fără cooperarea cu alte formațiuni. Astfel, s-a dovedit că cea mai puternică pîrghie din dotarea formațiunilor parlamentare este boicotul și amenințarea cu blocarea procedurii de alegere a președintelui țării – toate cele patru tentative de alegere a șefului statului, începînd cu anul 2000, au fost marcate de aplicarea blocajului. La alegerile prezidențiale din decembrie 2000, blocarea alegerilor s-a soldat

cu dizolvarea Parlamentului incapabil de *consens* și anunțarea alegerilor parlamentare anticipate.

La alegerile prezidențiale din 4 aprilie 2001, cei 11 deputați ai celei mai mici fracțiuni parlamentare a Partidului Popular Creștin Democrat (PPCD) au boicotat procedura alegerii șefului statului, blocarea fiind evitată de faptul că PCRМ deținea mai mult de 3/5 de mandate de deputați. Către alegerile prezidențiale din 4 aprilie 2005, PCRМ părea să fi înțeles că e nevoie de *consens* sau cel puțin circumstanțele și presiunile din partea Federației Ruse au impus îndemnul la *consens național în vederea integrării europene*. Cu toate acestea, modul în care au fost desfășurate alegerile parlamentare din 6 martie 2005 a făcut ca de această dată cea mai mare fracțiune parlamentară – Alianța “Moldova Noastră”, însumând 23 de deputați, să recurgă, totuși, la boicotarea alegerilor, fără să reușească blocarea procedurii de alegere a șefului statului.

În ajunul alegerilor prezidențiale din 20 mai 2009, deja toate componentele opoziției parlamentare, însumând 41 de deputați, au anunțat că vor boicota alegerile, blocarea procedurii alegerii șefului statului depinzând de *trădarea patriotică* a unuia sau câtorva deputați de opoziție. Aici e de remarcat că după accederea PCRМ la guvernare în 2001 numărul deputaților implicați în boicotarea alegerilor șefului statului crește aproape în progresie geometrică. Acesta este un rezultat al guvernării PCRМ și a modului de a înțelege norma constituțională care, așa cum s-a arătat mai sus, impune necesitatea unui *consens* între putere și opoziție. Criza politică pe care o traversează Republica Moldova este efectul explicit al modului de comportament al PCRМ, căruia când îi convine apelează la *consens*, cum a fost în 2005, iar când *consensul* nu-i convine renunță ostentativ la acesta, cum s-a întâmplat în 2007. Neîncrederea unui segment masiv de cetățeni și a opoziției în PCRМ este amplificată de metodele pe care le-a utilizat acesta pentru consolidarea puterii în afara *consensului politic* – hărțuirea opoziției, spălarea creierilor cetățenilor prin intermediul media-holding-ului, utilizarea masivă a resurselor administrative prin intermediul “verticalei puterii” etc.

În definitiv, cei 41 de deputați ai opoziției s-au abținut de la votarea în ambele tururi de scrutin, lucru care a condus la imposibilitatea alegerii șefului statului, dizolvării Parlamentului și anunțării alegerilor parlamentare anticipate pentru ziua de 29 iulie 2009.

Tabel: Rezultatele alegerilor prezidențiale după modificarea Constituției la 5 iulie 2000

	Data	Candidații	voturi acumulate
1.	4.12.2000, primul tur	Pavel Barbalat, președinte, Curtea Constituțională	37
		Vladimir Voronin, deputat, președinte PCRM	48
			15 voturi nule
	6.12.2000, al doilea tur	Pavel Barbalat, președinte, Curtea Constituțională	35
		Vladimir Voronin, deputat, președinte PCRM	50
			13 voturi nule
	21.12.2000, alegeri repetate	Extras din Hotărîrea Curții Constituționale “Aviz privind constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului nr. 4 din 26.12.2000”: <i>La data stabilită ședința publică specială a Parlamentului și, respectiv, alegerile prezidențiale repetate nu au avut loc din lipsa cvorumului (61 de deputați). La ședință au asistat doar 46 de deputați, deși pe lista de prezență s-au înregistrat 52 de deputați... Blocarea de către majoritatea deputaților în Parlament a ședinței publice speciale a Parlamentului din 21 decembrie 2000 pentru alegerile repetate pentru funcția de președinte al Republicii Moldova se constată ca circumstanță care justifică dizolvarea Parlamentului Republicii Moldova de legislatura a XIV-ea.</i>	

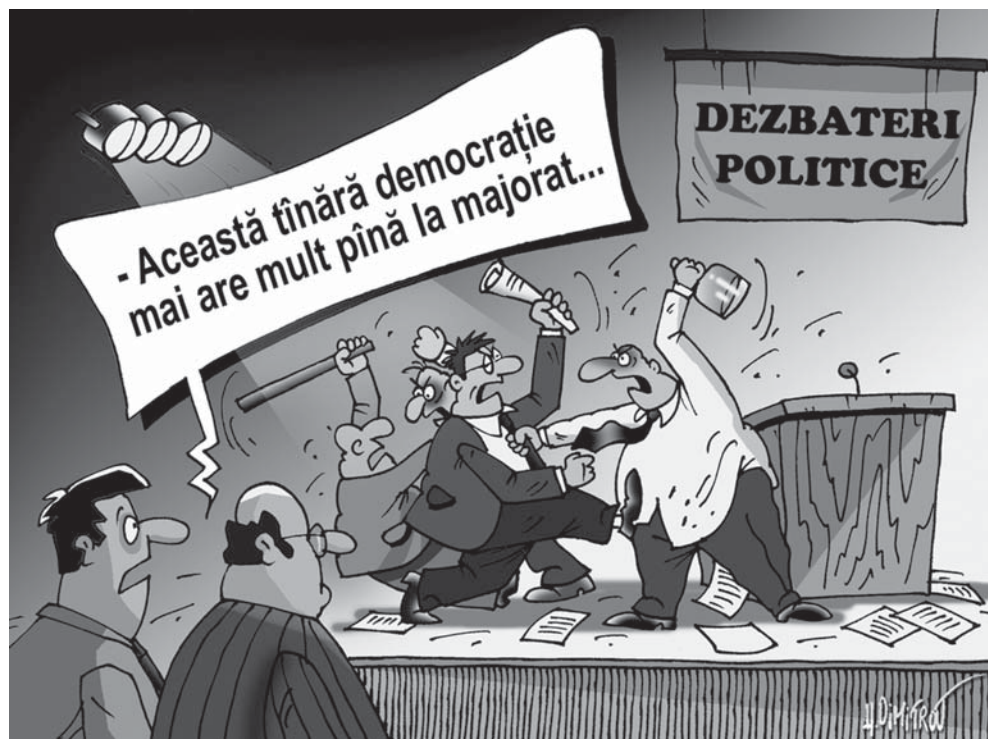
	Data	Candidații	voturi acumulate
2.	4.04.2001, primul tur	Vladimir Voronin, deputat, președinte PCRM	71
		Valerian Cristea, deputat PCRM	3
		Dumitru Braghiș, deputat, fracțiunea "Alianța Braghiș"	15
			0 voturi nule
		Comentariu: <i>11 deputați ai fracțiunii Partidului Popular Creștin Democrat au boicotat alegerea șefului statului</i>	
3.	4.04.2005, primul tur	Vladimir Voronin, președintele RM, președintele PCRM	75
		Gheorghe Duca, președintele Academiei de Științe, PCRM	1
			2 voturi nule
		Comentariu: <i>23 de deputați ai fracțiunii Alianței "Moldova Noastră" au boicotat alegerea șefului statului.</i>	
4.	20.05.2009, primul tur	Zinaida Greceanîi, prim-ministru în exercițiu, PCRM	60
		Stanislav Groppa, medic neurochirurg, PCRM	0
		Comentariu: <i>Cele trei partide de opoziție au adoptat decizii potrivit cărora nu vor participa la alegerile prezidențiale, urmărind scopul desfășurării unor alegeri parlamentare anticipate.</i>	
	03.06.2009, al doilea tur	Zinaida Greceanîi, prim-ministru în exercițiu, PCRM	60
		Andrei Neguță, ambasadorul RM în Rusia, PCRM	0
		Comentariu: <i>Cele trei partide de opoziție au adoptat decizii potrivit cărora nu vor participa la alegerile prezidențiale, urmărind scopul desfășurării unor alegeri parlamentare anticipate.</i>	

Prezumția vinovăției

Igor Boțan

Dreptul sfint de a fi independenți...

La 15 iunie 2009 președintele în exercițiu, Vladimir Voronin, a dizolvat Parlamentul, decretînd desfășurarea alegerilor parlamentare anticipate pentru ziua de 29 iulie. Partidul Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM), condus de Vladimir Voronin, a anunțat public despre *agresivitatea și duritatea* campaniei pe care o va desfășura împotriva opoziției la alegerile anticipate. După toate aparențele și luările de poziție, scopul PCRM în campania pentru alegerile anticipate a fost *să se răzbune* pe opoziția liberală, făcînd-o *să regreta* că nu a acceptat să voteze candidatura PCRM pentru funcția de șef al statului. Față de opoziția liberală a fost aplicată, fără drept de apel, *prezumția vinovăției* pentru *zborul frînt* al PCRM de realizare a *bunelor intenții*. Lozinca principală a PCRM este: "A venit timpul să recîștigăm dreptul nostru sfînt de a fi independenți, a venit timpul să ne apărăm Patria!". Ea sugera că inamicii vor fi

nimiciți, evident, cu respectarea normelor legale, așa cum preciza președintele în exercițiu, Vladimir Voronin.

Astfel, problemele cu care se confruntă Republica Moldova după opt ani de guvernare a PCRM (criza economico-financiară, clasa politică antagonizată și polarizată, societatea divizată pe multiple criterii, izolarea internațională tot mai vădită etc.) au fost puse de guvernanți pe seama inamicilor. Inamicul extern – România, subminează independența Republicii Moldova; inamicul intern – opoziția liberală, subminează stabilitatea politică în favoarea inamicului extern; Marea finanță internațională, care a provocat criza economico-financiară la nivel global din cauza abordărilor liberale în detrimentul celor marxiste, poartă vina pentru criza economică din Republica Moldova etc. *Patria e în pericol*, toți subminează, doar PCRM și liderul acestuia făuresc.

În situația menționată, campania electorală a PCRM a ținut în obținerea unui rezultat care l-ar absolve de necesitatea cooperării cu opoziția la configurarea noii puteri. Adică, PCRM vrea să obțină cel puțin 3/5 de mandate parlamentare. Liderul PCRM a fost chiar mai optimist, promițând chiar 4/5 de mandate. Anume acest scop a modulat *duritatea și agresivitatea* campaniei anunțate de PCRM.

Pentru libertatea ta ... să fii stăpîn la tine acasă...

Opoziția liberală i-a răspuns PCRM-ului pe potrivă. Numai că reacțiile de răspuns sînt induse de comportamentul *dur și agresiv* al partidului de guvernămînt. Față de PCRM a fost aplicată prezumția vinovăției pentru: *uzurparea puterii, diseminarea corupției, sărăcirea țării care forțează cetățenii să emigreze cu sutele de mii, încălcarea sistematică și premeditată a drepturilor fundamentale* etc. În acest context, opoziția liberală afirma că *bunele intenții* ale PCRM au pavat calea spre 7 aprilie...

De altfel, retorica opoziției liberale și a mass-mediei simpatizante acesteia a evoluat pînă după limita cînd orice înțelegere cu PCRM, dar în special, votarea unei candidaturi a PCRM pentru funcția de șef al statului, echivalează cu *trădarea*. Mai ales că președintele în exercițiu, Vladimir Voronin, știa mai bine decît oricine altul că opoziția liberală nu a planificat organizarea a ceea ce el numește *tentativă de lovitură de stat*. Într-adevăr, la 7 aprilie, după ce provocatorii au reușit să instige protestatarii la acte de vandalism, iar edificiile Parlamentului și

Președinției erau devastate, președintele în exercițiu discuta cu liderii opoziției liberale modul de stopare a vandalismului, **și nu modul de predare a puterii**. Cu toate acestea, guvernarea a speculat problema “Atacului la adresa Moldovei” în scopuri electorale. În acest context, oferta liberalilor a fost de a lupta *pentru libertate ... și dreptul de a fi stăpîn pe propria soartă ... pînă la/în...*

Războiul politic trebuie oprit...

Pe fundalul atitudinilor intransigente a celor două platforme – comunistă și liberală – s-a impus, oarecum, o ofertă de compromis – platforma centristă. Ea a avut la bază două componente, bazate de insatisfacțiile reprezentanților lor față de situația în care s-au pomenit după alegerile din 5 aprilie. Drept *locomotivă electorală* pentru parlamentarele anticipate, plasată pe *șinele cu ecartament* social-democrat ale Partidului Democrat din Moldova (PDM), servește una din fostele figuri-cheie ale PCRМ în alegerile precedente – ex-speakerul Parlamentului, Marian Lupu, care la 10 iunie a anunțat despre părăsirea PCRМ. Proiectul lui Marian Lupu a stîrnit multe interpretări și suspiciuni, inclusiv din cauza îndemnului de a *opri războiul politic*. El a menținut prezumția vinovăției pentru destabilizarea politică și blocajul instituțional în măsură diferită pentru PCRМ-ul *infailibil* și liberalii *învingători moral*.

Nu încapе îndoială că *meritul* apariției platformei centriste îi aparține PCRМ, contează doar dacă acest lucru s-a făcut conștient sau involuntar. În acest sens, pînă la sfîrșitul campaniei electorale s-a speculat că *proiectul Marian Lupu* ar fi unul pus la cale de Marc Tcaciuc, “eminența cenușie a PCRМ”. De fapt, Marian Lupu a părăsit PCRМ cu două zile înainte de adunarea activului PCRМ, în cadrul căreia liderul PCRМ, Vladimir Voronin, a destăinuit modul în care mînuiește *verticala puterii*. Destăinuirile generează întrebări incomode. Astfel, la întîlnirea din 12 iunie 2009 cu activiștii PCRМ Vladimir Voronin recunoștea în fața colegilor de partid (unul dintre care a filmat *speech*-ul, care a devenit accesibil publicului larg) că în ultimii șapte ani el a “îndeplinit, de fapt, și funcția de prim-ministru”. Voronin a făcut aceste afirmații pentru a sublinia cît de slab și neputincios a fost, în opinia lui, ex-premierul Tarlev. Întrebarea care se ivește este – de ce atunci l-a menținut timp de șapte ani pe Tarlev în funcția de șef al Executivului?

În principiu, pot exista doar două răspunsuri la această întrebare, ambele punînd în evidență lucruri extrem de neplăcute pentru PCRМ. Primul răs-

puns ar fi că Vladimir Voronin a avut nevoie de un premier slab pentru ai prelua competențele în scopul edificării *verticalei puterii*. Altfel la ce i-ar fi trebuit să-l mențină pe Vasile Tarlev în funcție atîta amar de vreme. Dacă e așa, atunci acuzațiile opoziției liberale la adresa lui Vladimir Voronin privind *uzurparea puterii* capătă nuanțe foarte interesante.

A doua variantă de răspuns, care ar exclude presupunerea de mai sus, este că printre cei 30 de mii de membri ai PCRМ Vladimir Voronin nu s-a găsit nici o persoană destoinică să fie numită în funcția de premier. Dar această variantă de răspuns ar aduce, oarecum, atingere imaginii tocmai a 30 de mii de camarazi ai lui Vladimir Voronin. Și mai trist pentru cei 30 de mii de membri ai PCRМ este că și după demiterea lui Vasile Tarlev nu s-a găsit nici un membru al PCRМ care să preia funcția de premier, precum nu s-a găsit nici pentru funcția de șef al statului vreo candidatură destoinică. Candidatura membrului PCRМ la funcția de șef al statului, Andrei Neguță, a acumulat zero voturi ale camarazilor de partid. În schimb, candidatura nemembrului de partid – Zinaida Greceanii, a adunat toate voturile fracțiunii PCRМ. Și aici mai apare o întrebare nevinovată – oare nu cumva principala calitate a doamnei Greceanii este foarte asemănătoare cu cea a lui Vasile Tarlev? Oare nu cumva fiind aleasă în funcția de șef al statului ea i-ar fi permis președintelui Parlamentului, Vladimir Voronin, să îndeplinească, de fapt, și funcția de șef al statului?

Ca membru al PCRМ, Marian Lupu avea motive să fie nemulțumit de promovarea în funcțiile-cheie ale *statalității noastre* a nemembrilor de partid, căroro li se cultivă sentimentul gratitudinii nemărginite pentru promovarea în fotolii înalte, iar împuternicirile reale ale celui așezat în fotoliul respectiv fiind *confiscate* de către promotorul binevoitor. Astfel de promovați nu au decît să vegheze ca nu cumva *Republica Moldova să dispară de pe harta lumii*.

Mitul despre pericolul românesc

Igor Boțan

1. Pericolul românesc ca slogan electoral

În campania pentru alegerile parlamentare anticipate principalele forțe politice au utilizat tema patriotismului pentru atragerea simpatiiilor alegătorilor. Partidul Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM) de guvernământ a avut pretenția că numai liderii și membrii acestei formațiuni au sentimente de dragoste pentru Patrie. În acest sens, PCRM și-a lansat lozinca de campanie – *Să ne apărăm Patria!* Potrivit comuniștilor moldoveni, Patria e amenințată de *pericolul românesc*. Ei au lansat acuzații la adresa României privind implicarea acesteia în evenimentele din 7 aprilie cu scopul de a submina independența Republicii Moldova și în scopul *apărării Patriei* au introdus regimul de vize pentru cetățenii români, cetățeni ai UE. Frațiunea majoritară a PCRM a aprobat programul Guvernului provizoriu, făcut public la 10 iunie 2009, în care se afirmă că “acest document reprezintă mandatul unui Guvern, rostul principal al căruia este de a *păstra pe harta lumii Statul Republica Moldova*. Perseverența cu care în ultima perioadă este atacată această realizare supremă a poporului nostru determină clar preocuparea fundamentală a Guvernului țării”.

În campania electorală pentru alegerile parlamentare anticipate PCRM a pus la cale un șir de artificii propagandistice avînd drept subiect problema unirii cu România, astfel încît concluzia pe care ar trebui s-o tragă alegătorii e că Republica Moldova, de fapt, e o cetate asediată de inamicul extern – România, care este ajutat din interior de “coloana a 5-a” – opoziția liberală, și numai PCRM sare în *apărarea Patriei*. Însă, așa cum sarcina principală a Guvernului provizoriu (Grecianii II) a fost **să nu admită dispariția Republicii Moldova de pe harta lumii**, apare întrebarea – dar cum dispar statele de pe harta lumii? Experiența ultimului secol arată că un stat poate să dispară ca urmare: a destrămării din cauza tensiunilor interne; a ocupației sau a unui *anschluss* (incorporare forțată) din partea unui alt stat; a unirii benevole cu un alt stat. Dacă ne referim serios la pericolele pentru existența Republicii Moldova vom vedea că țara este amenințată de tensiunile interne. În primul rînd, proclamarea și recunoașterea independenței Republicii Moldova s-a produs pe fundalul unui conflict separatist, care n-a fost soluționat pînă în prezent. În al doilea rînd, destabilizarea politică actuală este cauzată de

funcționarea așa-zisei *verticale a puterii de stat* care substituie mecanismele constituționale.

Pericolele legate de un eventual *anschluss* sau de *unirea* benevolă a Republicii Moldova cu România au la bază speculații pure, de pe urma cărora vor să profite *apărătorii Patriei* care le răspîndesc. În primul rînd, România, după ce a devenit țară membră a Uniunii Europene și NATO, nu poate să-și permită să acționeze în afara înțelegerilor colective din cadrul structurilor menționate. În al doilea rînd, există un șir de alți factori, care, enumerați, evidențiază dimensiunile falsurilor referitoare la *pericolul românesc*. Acești factori vor fi analizați în cele ce urmează. Nu înainte însă de a parafraza gluma potrivit căreia administrația de la Kremlin ar trebui să-i ridice un monument de aur lui George W. Bush ca omagiu pentru greșelile comise în politica externă, gafe de care Rusia a profitat pentru a reveni în forță pe arena internațională. Așadar, am putea afirma că și actualii guvernanții de la Chișinău ar putea să-i facă o statuie președintelui Traian Băsescu în semn de recunoștință pentru *apa pe care o toarnă la moara* propagandei comuniste prin declarațiile sale referitoare la Republica Moldova și cetățenii ei. Este de remarcat că președintele Băsescu face două feluri de declarații. Primele se referă la ceea ce promite de cîțiva ani să facă, dar nu face, celelalte – la ceea ce spune că nu va face și se ține de cuvînt fiindcă asta nu-l costă nici un efort. În primul caz este vorba despre facilitarea procedurii de redobîndire a cetățeniei române, iar în cel de-al doilea – despre semnarea tratatului de bază și cel de frontieră. Dar, cîtă apă la moara propagandistică a PCRМ aduc declarațiile lui Băsescu privind *popoarele divizate*: german, coreean și român?

Recenta campanie electorală pentru alegerea Parlamentului Republicii Moldova a fost axată, practic, în exclusivitate, pe *pericolul românesc*. În acest context, trebuie menționat faptul că abordarea calmă, la rece, a problemei unirii Republicii Moldova cu România este un lucru absolut ingrat. Aceasta fiindcă atitudinile diferitor segmente ale clasei politice față de problema *unirii* este, de obicei, polară – strict pro- sau contra-, în cel mai bun caz problema respectivă este trecută sub tăcere. Sondaje de opinie pe această temă nu se efectuează, nici vorbă de referendum, întrucît rezultatele lui ar pune la îndoială *adevărurile incontestabile* ale unei părți sau ale alteia. Această stare de fapt a fost confortabilă mult timp. Însă după evenimentele din 7 aprilie 2009, cînd autoritățile moldovene au acuzat România de implicare în tentativa de răsturnare a puterii de stat cu scopul de a anihila ulterior independența Republicii Moldova, lucrurile se schimbă radical. Absurditatea speculațiilor de acest gen

devine extrem de sfidătoare odată cu formularea întrebării – dar la ce i-ar servi României să destabilizeze politic o Moldovă foarte săracă? Doar să-și creeze probleme suplimentare la cele pe care le are cu duiumul?

2. Exemplul Germaniei – acceptabil și de succes, dar inaplicabil în cazul României

Invocarea exemplului reunirii Germaniei, ca unul de succes, poate indica asupra capacității României de a-l urma. În primul rînd, cele două state germane s-au unit într-un singur stat după ce au fost asigurate condiții ca procesul și actul unirii **să nu fie contestate în interior și în exterior**. Orice încercare de unire ar fi contraproductivă și extrem de periculoasă dacă ar genera contestații în interiorul și în exteriorul statelor vizate.

Pentru realizarea cu succes a unirii Germaniei a fost nevoie de cîteva lucruri: voință politică legalizată; capacitate administrativă și financiară; o conjunctură internă și internațională favorabilă. Toate acestea sînt necesare pentru ca unirea să se desfășoare cît se poate de rapid, pentru a nu admite manifestarea nemulțumirilor, oricum inevitabile, în procesul de realizare a unor proiecte de o astfel de amploare.

Unirea Germaniei s-a realizat într-un an! Regimul lui Honecker a căzut la 18 octombrie 1989, iar deja la 3 octombrie 1990, după semnarea unui șir de tratate cu caracter intergerman și internațional, a fost sărbătorită alipirea Republicii Democratice Germane (RDG) la Republica Federală Germania (RFG). Încă peste două luni, la 2 decembrie 1990, au avut loc alegerile în Bundestagul Germaniei reunite.

Prevederile exprese privind unirea din Constituția Germaniei

În cazul RFG însăși *Legea fundamentală a statului* prevedea că instituțiile acestuia trebuie să întreprindă măsuri pentru reunire. Preambulul Legii supreme, adoptate la 23 mai 1949, prevedea unitatea națională și statală a germanilor și dreptul lor la autodeterminare liberă. În plus, art. 23 și 146 prevedeau în mod expres două modalități de reunire a țării – aderarea landurilor din afara RFG la cele asupra cărora se extindea Legea supremă; reunirea prin adoptarea unei Constituții noi a unei entități statale constituite din RFG și RDG. În definitiv, în scopul accelerării reunirii a fost realizată prima variantă, prevăzută de art. 23 al Legii supreme.

În aceeași ordine de idei, trebuie de menționat că și *Constituția Coreii de Sud*, adoptată la 17 iulie 1947, cu modificările din 28 octombrie 1987, prevede în mod expres viitoarea unire, punând în sarcina Guvernului să "...unifice țara prin mijloace pașnice și reforme democratice, consolidând unitatea națională prin justiție, umanitarism și dragoste frățească...". Art. 4 din Constituție reiterează că "Republica Coreea urmărește unificarea, formulând și traducând în practică politici menite să asigure reunirea pașnică în baza principiilor libertății și democrației".

În acest context, trebuie menționat faptul că nu există nici un fel de referință la vreo eventuală reunire în Constituția României. De aceea, nu poate exista o sarcină oficializată, transpusă în acțiuni concertate și concentrate în vederea alipirii la România a unor teritorii pierdute anterior. În aceste circumstanțe, înalții demnitari români își pot permite doar să vorbească despre formule gen: *două state românești* sau *un popor – două state* etc. Dar și astfel de declarații sînt imediat supuse criticilor din partea politicienilor din opoziție din România.

Delimitarea dintre unirea celor două state germane și reunirea teritoriilor germane

Pregătind *unirea Germaniei*, mediile politic și academic din RFG au întreprins eforturi de explicare că noțiunea respectivă, din punct de vedere juridic al dreptului internațional, se referă la unirea a două state germane – RFG și RDG, existente la acel moment, și nu la reunirea tuturor *teritoriilor germane* pierdute cîndva. Respectarea strictă a principiilor și normelor dreptului internațional, în special a celor referitoare la inviolabilitatea hotarelor, a servit drept punct cardinal de referință. Așadar, nu putea fi vorba despre reunirea teritoriilor din componența Poloniei sau din fosta provincie Prusia de Est. *Unirea Germaniei* a fost înfăptuită astfel încît să fie clar că e vorba despre un act benevol de unire a două state suverane, excluzîndu-se speculațiile despre *anschluss*, deci finalmente, că e vorba de un **proces necontestat** în interiorul celor două state germane.

În cazul României și al Republicii Moldova unii politicieni și reprezentanți ai mediului academic reiterează în mod constant condamnarea Pactului Molotov-Ribbentrop și a consecințelor acestuia, știind că în practica internațională actele de condamnare a unor tratate, considerate injuste, nu implică în mod

iminent revenirea la *status quo ante*, adică revenirea la situația de dinaintea semnării lor. Aceste condamnări au o semnificație etico-politică, urmărind scopuri cu semnificație politică internă, adesea electorală. Este tocmai cazul președintelui Traian Băsescu, despre care presa românească a scris cu ironie că intenționează să condamne a treia oară Pactul Molotov-Ribbentrop. Atitudinile față de acest gen de declarații sînt, evident, împărțite. Cei care le critică își argumentează punctul de vedere în felul următor: “Oricine are dreptul de a condamna acest pact, însă gestul nu are nici un sens... Sînt anumite gesturi politice pe care nu are nici un sens să le tot repeți. Ce ar trebui să facă acum Sarkozy, să mai denunțe o dată regimul de la Vichy?”

Replicile susținătorilor lui Băsescu arată în felul următor: “O astfel de declarație trimite un mesaj politic important, ce arată care sînt bazele relației bilaterale cu Moldova și care sînt perspectivele ei, unde vrem noi, românii și moldovenii, să ajungem... orice președinte român la început de mandat să facă acest gest”. Cu toate acestea, este un fapt că în cazul României, comparat cu cel al Germaniei, niciodată nu a existat vreun plan sau vreo viziune clară, oficializată, a modalității eventualei uniri cu Republica Moldova sau a alipirii Basarabiei. Toate discuțiile pe marginea acestor subiecte au purtat un caracter fie științific, fie politico-speculativ. Nimic mai mult. Dar cît de bine le prinde comuniștilor moldoveni...

Unitatea germană vs unitatea românească

Este adevărat că în cazul unirii Germaniei un rol esențial în realizarea unirii i-a revenit conceptului *unității germane*. Este important că acest concept a fost vehiculat de liderii RDG după căderea zidului berlinez la 9 noiembrie și publicarea la 28 noiembrie 1989 a Planului în zece puncte al cancelarului Helmut Kohl pentru depășirea divizării Germaniei. Deja la 1 februarie 1990 ultimul premier al RDG, Hans Modrow, a prezentat Camerei Populare (Parlamentului) raportul dedicat conceptului *unității germane*, intitulat “Germania – Patria comună”, care avea drept scop pregătirea declarării Statului german unit, cu capitala la Berlin. În acest mod, a fost proclamată o acțiune aflată în plină desfășurare legitimă și nu doar una cu un anumit potențial de realizare. Adică, comunitatea internațională a fost, de fapt, anunțată despre inevitabilitatea unirii RDG cu RFG. În aceste circumstanțe, administrația SUA a înaintat conceptul “2+4”, menit să ordoneze procesul de unire a celor două state germane cu suportul celor patru puteri învingătoare în cel de-

al doilea război mondial. Urmînd prevederile conceptului menționat la 18 martie 1990, în RDG au fost organizate alegeri libere, cîștigate de “Alianța pentru Germania” sub sloganul “Libertate și bunăstare – niciodată socialism din nou”. Alegerile au deschis calea pentru semnarea la 18 mai 1990 a tratatului privind crearea uniunii valutare, economice și sociale între RFG și RDG, document care a intrat în vigoare la 1 iunie 1990. Două luni mai tîrziu, la 31 august 1990 a fost semnat tratatul privind unitatea Germaniei (unirea Germaniei).

Dacă am încerca să comparăm Republica Moldova cu RDG am vedea că nu o putem face. Este pur și simplu inimaginabil ca autoritățile moldovene să aibă o atitudine similară cu cea a autorităților fostei RDG. Dimpotrivă, după declararea independenței Republicii Moldova guvernării au întreprins măsuri pentru ca *unitatea românească* să nu se manifeste. Echivalentul simbolismului legat de căderea zidului berlinez a fost în cazul Republicii Moldova organizarea la 6 mai 1990 a Podului de flori peste Prut – prima deschidere a frontierelor dintre România și Republica Moldova. Numai că în cazul Germaniei căderea zidului berlinez a constituit punctul de pornire pentru realizarea unității germane, iar în cazul Republicii Moldova după Podul de flori a fost declararea independenței Găgăuziei și a Transnistriei, urmate de conflicte tragice.

De fapt, în cazul Republicii Moldova singurul *guvern unionist* a fost cel al premierului Mircea Druc, lider al Frontului Popular din Moldova (FPM) în perioada 1990–1991, adică din perioada de pînă la declararea independenței. După demiterea premierului Mircea Druc, în mai 1991, FPM s-a declarat în octombrie 1991 drept forță de opoziție. Dar abia în 1992, odată cu transformarea FPM în partid politic, acesta și-a stabilit drept scop programatic explicit – unirea Republicii Moldova cu România, renunțînd la acest obiectiv în decembrie 1999. De atunci niciun partid politic din Republica Moldova nu și-a fixat drept scop programatic unirea cu România.

Este de menționat că, în prezent, liderul Partidului Popular Creștin Democrat (PPCD), partid succesor al FPM, este un adept ferm al independenței Republicii Moldova și chiar deținea funcția de viceprim-ministru în Guvernul Grecianii II, investit de PCR, care lupta împotriva *pericolului românesc și menținerea Republicii Moldova pe harta lumii*. În plus, este de menționat că după cinci cicluri electorale, desfășurate în condițiile independenței Republicii Moldova,

s-a constatat că partidele politice cu mesaje proromânești, luate împreună, n-au acumulat vreodată la alegeri mai mult de 20% din voturile cetățenilor. În acest context, înțelegînd că o eventuală unire cu România ar trebui, cel puțin, să fie susținută de majoritatea cetățenilor, lucru menționat recent și de președintele Băsescu, liderii partidelor proromânești din Republica Moldova au ținut să menționeze cu orice ocazie că o eventuală unire cu România poate fi realizată ca urmare a unui referendum național.

În acest context merită de menționat că la alegerile parlamentare din 5 aprilie 2009 doar Partidul Național Liberal (PNL) și Mișcarea “Acțiunea Europeană” (MAE), reunite pe o listă comună de candidați, a avut un mesaj proromânesc explicit, exprimat prin așa-zisul *Manifest de la Soroca*. Platforma politică respectivă a acumulat aproximativ 1% din voturile cetățenilor. Mai mult, numai peste un an după Podul de flori, la prezidențialele din România, din 1992, *simbolul unirii* – Mircea Druc, ex-premier al Republicii Moldova, acumulasese doar 3% din voturi. În același context merită subliniat faptul că potrivit datelor oficiale ale recensămîntului din 2004 doar 2,2% din cetățenii Republicii Moldova s-au identificat drept etnici români. Tocmai aici se iscă întrebarea – care a fost motivul fricii autorităților moldovenești față de *pericolul românesc*, ori ar trebui să admitem că au fost falsificate datele reale ale recensămîntului, de care le este frică, iar cetățenii nu știu nimic despre aceasta?

Minoritățile naționale nu s-au opus unirii Germaniei

La momentul unirii Germaniei, din cele aproximativ 75 de milioane de cetățeni din ambele state doar aproximativ 250 de mii aparțineau *minorităților autohtone*, adică celor exceptînd minoritățile musulmane, care au început să imigreze în RFG după cel de al doilea război mondial. Contează că în procesul unirii celor două state germane nu au existat probleme sau contestări din partea minorităților conlocuitoare. În cazul Republicii Moldova minoritățile naționale reprezintă aproximativ 20% din populația țării. O eventuală susținere de către majoritatea populației a unirii cu România, în cadrul unui referendum național, ar fi un factor absolut necesar, dar nu și suficient. Ar mai fi necesar ca eventuala unire să nu fie contestată de comunitățile organizate ale minorităților naționale, adică de cele care au deja un anumit statut de autode-terminare.

Găgăuzii din Republica Moldova au obținut deja dreptul la autonomie pe criterii etnice și teritoriale. Această autonomie este consfințită printr-o lege specială și de Constituție. Conflictul separatist din Transnistria, deși este mai degrabă unul politic are, totuși, și o importantă dimensiune etnopolitică și lingvistică. Acest conflict rămîne timp de 20 de ani nesoluționat, iar Transnistria se autoadministrează fără vreo implicare a autorităților moldovenești. *De jure* Transnistria e parte a Republicii Moldova, iar *de facto* este în totalitate controlată de Federația Rusă, menținîndu-se pe linia de plutire datorită prezenței militare ruse și suportului economic și financiar al Moscovei. Contează că atît populația, cît și elitele din Găgăuzia și Transnistria sînt prorusești și nu acceptă vreo eventuală unire cu România.

În contextul celor menționate mai sus, merită subliniat faptul că un șir de speculanți care urmăresc cu adevărat subminarea Republicii Moldova fac referințe la Declarația de independență a Republicii Moldova, care ar fi justificat separatismul transnistrean. Aici trebuie amintit faptul că în prima parte a Declarației, care constată circumstanțele în care a fost declarată independența Republicii Moldova, se afirmă că Parlamentul Republicii Moldova ia act *“de faptul că parlamentele multor state în declarațiile lor consideră înțelegerea încheiată la 23 august 1939, între Guvernul URSS și Guvernul Germaniei, ca nulă ab initio și cer lichidarea consecințelor politico-juridice ale acesteia, fapt relevat și de Conferința internațională “Pactul Molotov-Ribbentrop și consecințele sale pentru Basarabia” prin Declarația de la Chișinău, adoptată la 28 iunie 1991”*. Deci, este vorba despre menționarea atitudinii organelor legislative ale altor țări față de Pactul Molotov-Ribbentrop. În același timp, partea a doua a Declarației proclamă aderarea *“la Actul final de la Helsinki și la Carta de la Paris pentru o nouă Europă, solicitînd, totodată, să fie admisă cu drepturi egale la Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa și la mecanismele sale”*.

Factorul extern în procesul de reunire a Germaniei

Factorul internațional a avut un rol determinant în procesul de unire a Germaniei. O eventuală unire a Germaniei era previzibilă, realizarea ei nu trebuia să fie contestată pe plan internațional, în primul rînd de către marile puteri, dar mai era nevoie să fie soluționate probleme de securitate, inclusiv prin retragerea prezenței militare străine. Este interesant că liderii statelor învingătoare în cel de-al doilea război mondial au întreprins anumite eforturi pentru reunirea

Germaniei cu mult înainte producerii acesteia. Astfel, guvernul sovietic încă la 10 martie 1952 a răspândit o notă în care înainta ideea unei Germanii unite, neutre din puncte de vedere militar. Evident, această inițiativă trebuie privită în contextul eforturilor URSS de opunere a aderării RFG la NATO. Pentru echilibrarea propunerii sovietice în 1954 prim-ministrul britanic, Anthony Eden, a înaintat o contrapropunere, însumând cinci puncte: organizarea alegerilor libere pe întreg teritoriul Germaniei; convocarea unei Adunări naționale; elaborarea și adoptarea ulterioară a unui proiect nou al Constituției statului reîntregit; instituirea unui Guvern comun; semnarea și intrarea în vigoare a unui tratat de pace. Acest plan venea, oarecum, să detalieze ideile Guvernului RFG privind crearea unei confederații germane. Însă toate aceste eforturi nu s-au încununat cu succes.

La 6 mai 1955 RFG a aderat la NATO, iar URSS și statele comuniste din Europa au instituit la 14 mai Organizația Tratatului de la Varșovia (OTV), argumentând că acesta este un răspuns la aderarea Germaniei la NATO. Oricum, este important că chiar și în perioada *războiului rece* problema *unității germane* și menținerea divizării Germaniei a fost în centrul mării politici internaționale. Astfel, Walter Ulbricht, prim-secretar al Partidului Socialist Unit (PSUG), prim-loctiitor al președintelui Sovietului Miniștrilor al RDG, a readus pe agendă problema unirii celor două state germane în 1958. Crearea confederației germane prevedea apropierea treptată a celor două state în domeniul economic, vamal, valutar, al transporturilor și comunicațiilor. Ideea principală era axată pe păstrarea construcțiilor statale și a bazelor economice diferite, iar condiția-cheie se referea la ieșirea RFG din NATO și, respectiv, RDG – din OTV. În definitiv, escaladarea *războiului rece* a scos de pe agendă problema reunirii Germaniei pînă la momentul cînd conjunctura internațională a devenit favorabilă unirii.

Problema unirii Germaniei a revenit pe agenda politică odată cu schimbarea dramatică a contextului internațional – destrămarea lagărului comunist și a unor state ex-comuniste, pe de o parte, și începerea unui proces de integrare europeană, pe de altă parte. În acest context, din punct de vedere juridic unirea Germaniei a avut un caracter dublu – juridic de stat și de drept internațional. Germania nu mai putea rămîne divizată, fiindcă această stare era principalul indicator al divizării Europei. În plus, imperativul istoric de restabilire a *unității poporului german divizat* era atît de presant, încît fără soluționarea acestei probleme părea inimaginabilă soluționarea problemei

Europei divizate. În cadrul aceleiași formule “2+4” au avut loc un șir de tratative care au culminat cu semnarea la 12 septembrie 1990, nu undeva, ci la Moscova, a Tratatului reglementării finale în privința Germaniei (Tratatul Germaniei). Șase miniștri – patru reprezentând statele aliate în cel de-al doilea război mondial și doi reprezentând statele germane, au semnat documentul care prevedea că: stabilirea finală a hotarelor Germaniei reprezintă o contribuție majoră pentru cauza păcii și stabilității în Europa; cele patru state aliate își retrag responsabilitățile și influența asupra Berlinului și Germaniei unificate; hotarele între Germania și Polonia nu pot fi contestate; Germania nu are pretenții teritoriale către alte state; Germania va promova doar pacea, refuzând producerea, dispunerea și amplasarea pe teritoriul Germaniei a armelor nucleare, chimice și biologice; URSS își va retrage prezența militară etc. În același timp a fost semnat un nou Tratat de bază germano-sovietic pentru o perioadă de 20 de ani, iar la 14 noiembrie 1990 a fost semnat tratatul de frontieră germano-polonez.

Factori relevanți în procesul post-unire

Efortul financiar post-unire a fost unul extrem de important. De-a lungul anilor integrarea landurilor est-germane și aducerea lor la standarde minime celor din vest a fost estimată la costul de aproximativ un trilion (o mie de miliarde) de euro, și numai în primii cinci ani a fost cheltuită aproximativ jumătate din această sumă. În pofida eforturilor financiare uriașe și a unor politici înțelepte, totuși nu s-a putut evita așa-zisul conflict *Ossis-Wessis (Est-Vest)*, care a avut la origini factori culturali și sociali foarte profunzi. În cazul României și a Republicii Moldova ziariștii au făcut estimări că o eventuală alipire ar costa 30–35 miliarde euro.

Al doilea factor important este că în cazul unirii Germanii Legea supremă prevedea că landurile vest-germane împreună cu cele est-germane vor constitui o configurație federativă nouă. În cazul României nu se știe și nici nu se discută cam ce fel de organizare administrativ-teritorială ar putea avea o eventuală Românie reîntregită. Cum ar putea să se manifeste factorul găgăuz și cel maghiar în eventualitatea insistării asupra statutului României de stat unitar. Dar cum ar putea evolua lucrurile în cazul acceptării autonomizării regiunilor sau chiar a federalizării țării.

Al treilea factor se referă la faptul că unirea Germaniei a însemnat unirea celei mai prospere și dinamice țări a Uniunii Europene (RFG era numită – *locomotiva UE*) cu cea mai dezvoltată și prosperă țară comunistă din Europa – RDG. În contrast, la momentul actual, o eventuală unire a României cu Republica Moldova ar reprezenta unirea unei din cele mai sărace țări din UE cu cea mai săracă, în general, țară din Europa. Decalajul dintre avantajele pe care l-au avut statele germane și dezavantajele pe care le au România și Republica Moldova datorită statutelor menționate este profund și greu de depășit. Eventualele probleme economice și sociale ar fi utilizate pentru compromiterea actului unirii și menținerea în permanență a unei situații instabile. Cele două state germane erau “subiecte” active, capabile să influențeze realitățile, creînd unele noi realități, avantajoase pentru ele, iar în cel de al doilea caz este vorba despre state asupra cărora, mai degrabă, se răsfrînge influența marilor puteri.

Al patrulea factor ține de comportamentul și interesele elitelor politice și economice din țara alipită. În cazul RDG, la momentul unirii, elitele politice comuniste, singurele existente la acel moment, erau demoralizate de colapsul comunismului din Europa de Est. Dacă perioada unirii Germaniei s-ar fi extins în timp, nu se știe cum ar fi reacționat elitele politice și economice emergente. În cazul Republicii Moldova vedem că liderii politici care la începutul anilor ‘90 erau promotori convinși ai unirii cu România, ulterior, după ce s-au afirmat în elita politică autohtonă și și-au lansat afaceri profitabile pare să fi înțeles că hotarele unui stat independent, chiar și cu statutul de cel mai sărac din Europa, oferă protecție serioasă împotriva concurenței cu elite mai elevate și capitaluri cu o putere penetrantă mai mare.

3. Concluzii

- Exemplele invocate mai sus arată că realmente nu există vreun *pericol românesc*, ci doar interesul de a exploata niște fobii cultivate în mod premeditat pentru a profita de pe urma polarizării și divizării societății de cei care se erijează în *apărători ai Patriei*. Este dificil de imaginat că România și Republica Moldova ar putea urma calea unei reuniri pașnice după modelul german. Practic, nici unul din factorii invocați mai sus, care au favorizat unirea Germaniei, nu se regăsește în cazul României și Republicii Moldova. Diversi politicieni și înalți demnitari români doar au vorbit la modul general despre *unitatea poporului ro-*

mân, despre formule gen – *două state românești*; *două state – un singur popor* etc.;

- România și Republica Moldova (chiar în cazul unei guvernări prietenoase față de România) nu au capacitatea de a convinge marile puteri să susțină o eventuală unire, care ulterior să nu mai fie contestată vreodată. Unirea din 1918 a fost contestată de URSS de-a lungul existenței sale și acest fapt indică asupra contraproductivității și nocivității, atât pentru România, cât și pentru Republica Moldova a unor proiecte politice necoordonate pe plan internațional. În plus, trebuie să se ia în considerație că Germania s-a reunit în perioada declinului URSS, iar în prezent, când Rusia este în ascensiune și încearcă chiar pe alocuri să se revanșeze, este dificil de imaginat că aceasta ar accepta vreun proiect de genul unirii Germaniei, mai ales într-o zonă în care pretinde să aibă influență exclusivă;
- Modelul unirii Germaniei poate servi mai degrabă pentru reunirea Republicii Moldova cu Transnistria și nu cu România. Cel puțin formatul de negocieri “5+2” pentru reglementarea transnistreană evocă, oarecum, formula “2+4” care a funcționat în cazul Germaniei. Singura sursă de pericol pentru actualele cercuri guvernante de la Chișinău ar constitui-o o eventuală înțelegere dintre București și Moscova privind dezmembrarea Republicii Moldova. Astfel de scenarii fanteziste au fost vehiculate de comentatori ruși, care își doreau să fie luați în seamă de elitele de la Kremlin;
- În pofida unor declarații ale oficialilor români, care deranjează Chișinăul oficial, Bucureștiul n-a pus vreodată la îndoială independența Republicii Moldova. Intențiile Bucureștiului de a avea cu Chișinăul *relații de fraternitate* sau *relații speciale* au fost respinse de oficialitățile moldovene, care au insistat asupra unor *relații obișnuite* cu Bucureștiul. De fapt, aceasta este esența neînțelegerilor dintre București și Chișinău, neînțelegeri care au fost exagerate pînă la dimensiunile unor scandaluri, urmate de adresări din partea Chișinăului către UE de a media relațiile. Menirea acestui comportament este să ofere prilej pentru exhibiționismul patriotic de apărare de *pericolul românesc*;
- Memoria istorică a cetățenilor Republicii Moldova este de așa natură că problema unirii sau a formării *uniunii interstatale* cu România, pe de o parte, și crearea cu republicile ex-sovietice, “pe principii benevole,

a unei noi federații a republicilor suverane, egale în drepturi” (citat din programul politic al PCRМ din perioada 1994–2008), pe de altă parte, va fi utilizată încă mult timp de diverse grupări politice, atât în scopuri electorale, cât și în alte scopuri politice speculative. Această stare de lucruri este efectul faptului că în ultimii 200 de ani teritoriul Republicii Moldova a fost: timp de aproximativ 100 de ani provincie agrară a Imperiului Rus; timp de aproximativ 20 de ani – provincie agrară a României regale; timp de aproximativ 50 de ani – provincie agrară a URSS; și în ultimii 18 ani – stat independent, măcinat de conflicte separatiste, cu un statut de cea mai săracă țară din Europa, cu probleme de identitate pe diverse dimensiuni, care practică o politică externă oscilantă;

- În cele cinci cicluri electorale, care au avut loc după declararea independenței Republicii Moldova, s-a stabilit că pentru partidele cu mesaje proromânești votează de obicei, per total, aproximativ 20%, pentru partide cu mesaje prorusești votează aproximativ 20–25%, iar pentru partidele promoldovenești – aproximativ 40–50% din alegători. Această statistică este bine cunoscută și face ca un șir de partide să practice mesaje rusofobe sau românofobe, apelând la sentimentele și percepțiile cetățenilor dintr-o țară cu un nivel de cultură politică precar. Practic, în toate campaniile electorale precedente partidele cu mesaje prorusești și promoldovenești au format alianțe împotriva celor proromânești. Începând cu alegerile parlamentare din 1998 PCRМ a reușit să atragă de partea sa, practic, întreg electoratul prorusec și un segment masiv al electoratului promoldovenesc, contrapus celui proromânesc;
- Pentru cultivarea mitologiei statului moldovean modern, oricum, este necesar să se ia în considerație că principalele monumente istorice, capitalele vechi ale Moldovei, moaștele sfinte și mormintele marilor înaintași moldoveni, se află pe teritoriul României. Este imposibil să cultivi o mitologie statală moldovenească în afara unor relații normale cu România. De aceea, este în interesul Republicii Moldova să-și repare cât mai rapid relațiile cu România pentru a beneficia de suportul acesteia în procesul de integrare europeană. Acest lucru se va întâmpla cu certitudine după alegerile parlamentare anticipate din Republica Moldova și alegerile prezidențiale din România.

CRIZA POLITICĂ DE DUPĂ ALEGERILE PARLAMENTARE DIN 5 APRILIE

Nici schimbare, nici stabilitate

Igor Boțan

Revoluția postmodernistă

După alegerile din 5 aprilie 2009, în cadrul cărora a concurat oferta Partidului Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM) – *stabilitatea*, cu oferta partidelor liberale – *schimbarea*, a urmat revolta din 7 aprilie. Revolta a reprezentat etapa intermediară de convertire a unor decepții profunde în furie, ca urmare a anunțării rezultatelor preliminare ale alegerilor. A urmat vandalizarea clădirilor Președinției și Parlamentului, pe care forțele de ordine nu au fost în stare să le apere și care, ulterior, s-au dedat la acte de răzbunare violentă împotriva a sute de persoane despre care nici nu se știa dacă poartă vreo vină pentru cele întâmplate. În consecință, în Republica Moldova s-a instaurat o realitate nouă în care nu există nici stabilitate și nici schimbare. Noua realitate avea la bază câțiva factori generatori de tensiuni politice:

- nerecunoașterea de către opoziția parlamentară a rezultatelor alegerilor din 5 aprilie 2009, pe care le consideră fraudate. Din această cauză, legitimitatea noii puteri va fi contestată în permanență, lucru care riscă nu doar să mențină tensiunile politice, dar și să genereze noi conflicte;
- divizarea și radicalizarea dramatică a societății moldovenești ca urmare a modului în care s-a desfășurat campania electorală, dar în special ca urmare a comportamentului forțelor de ordine în faza postelectorală. Divizarea socială și radicalizarea atitudinilor constituie principalele obstacole în procesul de identificare a unor compromisuri, inclusiv a celor recomandate de instituțiile europene;

- suprapunerea crizei politice, generată de modul în care s-au desfășurat alegerile și evenimentele ulterioare, pe cea economico-financiară. Această suprapunere a adâncit prăpastia între putere și opoziție, întrucât ambele își declinau responsabilitatea pentru degradarea dramatică a climatului social-economic și politic din țară, transferând-o în mod reciproc pe contul adversarului;
- deteriorarea dramatică a imaginii internaționale a Republicii Moldova și periclitarea aspirațiilor europene ale Republicii Moldova. După patru ani de implementare a Planului de Acțiuni UE – Moldova, după retorica vehiculată cu toate ocaziile imaginabile că alegerile din 5 aprilie 2009 reprezintă testul principal al maturității democrației din Republica Moldova și chezușia avansării pe calea integrării europene, a semnării unui acord de asociere cu UE, s-a dovedit că, de fapt, propaganda îndreptată spre spălarea creierilor cetățenilor, utilizarea resurselor administrative și hărțuirea constantă a opoziției a provocat proteste și revoltă. Acesta este rezultatul intermediar al “testului”. Adevăratul rezultat al acestuia este că organele de ocrotire a normelor de drept au încălcat flagrant drepturile omului, demonstrându-și esența și rolul pe care-l au în cadrul “verticalei puterii”. Ultimul factor a reprezentat “linia roșie”, pe care, trecând-o, autoritățile moldovene s-au dezvoltat complet. În plus, din inerția deprinderii, unitățile media-holding-ului afiliat PCRM au oferit din abundență probe de distorsionare a mesajelor reprezentanților instituțiilor europene și a documentelor acestora. Comportamentul respectiv facilitează mult sarcina opoziției de demonstrare a rolului nefast pe care l-a avut în alegeri factorul administrativ și propaganda media-holding-ul PCRM-ist.

Astfel, noua realitate are la bază neîncrederea profundă a opoziției și a segmentului de alegători pe care-l reprezintă față de partidul de guvernământ. Factorul neîncrederii reduce dramatic posibilitatea unui dialog al puterii cu opoziția în vederea depășirii crizei politice. Neîncrederea a fost amplificată de teama opoziției de a nimeri în situația caracterizată drept “sindromul PPCD”, deși un dialog dintre putere și opoziție era necesar pentru alegerea de către Parlament a noului șef al statului cu o majoritate calificată de 3/5 de voturi.

În situația de polarizare și divizare a societății, un segment semnificativ al acesteia s-a opus categoric dialogului cu PCRM, invocând exemplul Partidu-

lui Popular Creștin Democrat (PPCD), care, acceptând transformarea sa din principalul inamic politic al PCRМ în cel mai fidel partener al acestuia, și-a pierdut 2/3 din electorat. De fapt, “sindromul PPCD” se caracterizează prin lunecarea “parteneriatului politic în vederea integrării europene” dintre cei mai înverșunați foști inamici politici – PCRМ și PPCD, spre un “cartel politic”, în cadrul căruia partenerii și-au acordat tot felul de servicii. “Sindromul PPCD” este edificator și din alt punct de vedere. Astfel, cei care lansează lozinci de genul “Jos comuniștii!” sau “Sîntem români!”, considerate extrem de periculoase de către guvernanții comuniști, într-o bună zi pot deveni cei mai fideli parteneri ai PCRМ.

La 29 aprilie 2009, în cadrul unui interviu televizat, președintele Voronin își exprima convingerea că în Republica Moldova a fost întreprinsă o tentativă de *revoluție cromatică*. Un șir de cercetători moderni califică *revoluțiile cromatice* drept *revoluții postmoderniste*. Caracteristic pentru *revoluțiile postmoderniste* este că în ele se eludează cauzele profunde ale conflictelor sociale, publicului fiindu-i servite explicații și motivații elaborate de “polit-tehnologi” și pro-

movate de propagandiști manipulatori. Scopul este menținerea sau accesarea la putere cu orice preț. Din acest punct de vedere, evenimentele recente din Republica Moldova se înscriu în logica unei *revoluții postmoderniste*. Deci, în linii mari șeful statului are dreptate, trebuie doar identificați organizatorii *revoluției* și forța ei motrice. În acest sens, el a emis decretul privind constituirea “Comisiei de stat pentru elucidarea cauzelor, condițiilor și consecințelor evenimentelor din 6–7 aprilie” care, judecând după componență, trebuia să-și ajusteze concluziile la răspunsul pe care președintele Voronin îl vehiculează demult – opoziția liberală.

La rîndul ei, opoziția liberală a indicat asupra lipsei oricăror dovezi și a absurdității declarațiilor guvernanților. Vorba e că atît loviturile de stat, cît și *revoluțiile cromatice*, se organizează de către foștii sau actualii *insideri*, care au relații strînse cu structurile guvernamentale sau cu organele de forță, subdiviziuni ale cărora trec de partea *revoluționarilor*. În rîndurile opoziției liberale din Moldova nu există astfel de *insideri*. Ei afirmă că protestele și revolta postelectorală au fost un răspuns spontan al cetățenilor la abuzurile partidului de guvernămînt. Pentru a răspunde pe potriva acuzațiilor guvernanților, precum că ar fi pregătit o lovitură de stat, reprezentanții opoziției au declarat că anume cercurile guvernante au avut interesul să dea foc Președinției și Parlamentului, așa cum au procedat cele fasciste din Germania la 27 februarie 1933, urmărind învinuirea opoziției și lichidarea ei ulterioară, dar și “spălarea banilor” la reconstruirea celor două edificii devastate, prin firmele afiliate.

Exemplele de mai sus sînt invocate pentru a evidenția cît de înalte au fost barierele în calea dialogului politic între putere și opoziție. Totuși, există puncte comune în viziunile puterii și opoziției. Vorba e că nici puterea și nici opoziția nu contestă faptul că forța motrice a *revoluției postmoderniste* a fost tineretul și studențimea, care numai în municipiul Chișinău depășește cifra de 120 mii de persoane. Adică, forța motrice a *revoluției postmoderniste* a fost *proletariatul cunoștințelor* în devenire, așa cum este el definit în noul program politic al PCRM, adoptat la 15 martie 2008. Ținînd cont de faptul că președintele Voronin a adus acuzații foarte grave corpului de profesori din țară, că ar purta vina pentru ceea ce s-a întîmplat la 6–7 aprilie 2009, întrucît nu educă patriotismul, el a acuzat anume *proletarii cunoștințelor*, care pregătesc alți proletari de acest gen pentru un salariu mediu de numai în jur de 200 dolari pe lună. Aceasta

poate fi considerată o greșeală foarte gravă în punctul de vedere al obiectivelor programatice ale PCRМ.

Este interesant să fie elucidat și răspunsul la întrebarea – de ce anume *proletariatul cunoștințelor* a ieșit masiv la proteste? Primul răspuns ne parvine chiar de la Ministerul Afacerilor Interne. Astfel, din cele câteva sute de tineri arestați de poliție, aproximativ 70% sînt șomeri sau nu au nicio ocupație. Deci, iată că *revoluția postmodernistă* descoperă și o dimensiune socială. Mai mult, ironia sortii a vrut ca *revoluția postmodernistă* să izbucnească la 7 aprilie 2009, exact în ziua în care în Monitorul Oficial al Republicii Moldova a fost publicată Legea privind aprobarea “Strategiei naționale pentru tineret pe anii 2009–2013”. Coincidența subliniază absurditatea situației, lucru caracteristic pentru o *revoluție postmodernistă*. În al doilea rînd, merită să vedem, măcar schematic, ce segmente sociale cu un comportament distinct influențează situația din Republica Moldova. Se știe că aproape o jumătate de milion de adevărați proletari, adică aproximativ 1/4 din electorat, se află la munci peste hotare, ei mențin Republica Moldova pe linia de plutire, dar nu pot vota. Peste 600 de mii din alegători sînt pensionari, cărora în ajunul alegerilor li s-a făcut un cadou, majorîndu-li-se pensia mizeră cu 20%. Anume această parte multpătimită a societății este supusă manipulărilor media-holding-ului, ea a fost convinsă că “echipa profesioniștilor” PCRМ a salvat Moldova de criza financiară internațională și că principalii inamici ai Moldovei, toți cu multiple dosare penale deschise de actualii guvernanți, sînt liderii partidelor liberale de opoziție. În sfîrșit, un alt segment distinct îl reprezintă cei cu acces la Internet – vreo 200 de mii de studenți și liceeni și cam tot atîți oameni tineri, relativ tineri și de alte vârste, care sînt bine instruiți și, oarecum, imuni la propaganda media-holdingului. Aceștia formează, de fapt, nucleul *proletariatului cunoștințelor*, care potrivit programului PCRМ, sub conducerea acestuia, ar trebui să construiască în Moldova *societatea postindustrială*. Iată însă că aceștia s-au revoltat împotriva campaniei manipulatorii a guvernanților, care de curînd amenință să impună control asupra internetului. E logic s-o facă, fiindcă în timp ce media-holdingul răspîndește informații despre succesele partidului de guvernămînt, *proletarii cunoștințelor* navighează prin Internet, căutînd răspunsuri la un șir de întrebări. De exemplu, cum se întîmplă că: membrii unui partid care se declară comunist sînt cei mai bogați, iar familiile lor au cele mai prospere afaceri; reprezentarea PCRМ în consiliile raionale este în proporție de 26% (!) asigurată de oameni de afaceri; guvernarea PCRМ a dat start unuia dintre cele mai dubioase procese de privatizări din istoria recentă a Republicii

Moldova, declarînd și înfăptuirea “revoluției liberale” în Republica Moldova; liderul PCRM, Vladimir Voronin, acuză corpul de profesori, *proletari ai cunoștințelor*, de lipsă de patriotism, știind că Lenin, căruia i se închină, considera că “proletarii nu au Patrie”, că problema patriotismului este speculată de deținătorii de proprietăți care, prin exploatarea proletariatului, obțin venituri și își mențin influența?

Rezoluția Parlamentului European privind situația în Moldova

În pofida eforturilor emisarilor europeni de a da un impuls dialogului politic dintre putere și opoziție, acesta a eșuat. La 7 mai, Parlamentul European (PE) a adoptat o *Rezoluție privind situația în Moldova*. Principalele prevederi ale rezoluției sînt următoarele:

- Uniunea Europeană va continua să dezvolte relațiile cu Republica Moldova, dar va acorda o mare importanță introducerii unor dispoziții ferme privind statul de drept și respectarea drepturilor omului; consolidarea relațiilor moldo-comunitare, inclusiv prin încheierea unui nou acord îmbunătățit, urmează să fie condiționată de un angajament real și evident al autorităților moldovenești în favoarea democrației și a drepturilor omului;
- PE condamnă campania de hărțuiri, gravele încălcări ale drepturilor omului și toate celelalte acțiuni ilegale ale guvernului moldovean în perioada postelectorală și îndeamnă autoritățile moldovenești să înceteze orice arestări ilegale și să onoreze angajamentele și obligațiile internaționale asumate privind democrația, statul de drept și drepturile omului;
- PE îndeamnă la instituirea unui dialog constructiv dintre guvern și partidele de opoziție, societatea civilă și reprezentanții organizațiilor internaționale, în vederea depășirii situației actuale din Republica Moldova, prin ameliorarea procedurilor democratice și a funcționării instituțiilor democratice din Republica Moldova;
- PE consideră necesară crearea urgentă a unei comisii independente de investigare, cu participarea UE, a Comitetului pentru prevenirea torturii a Consiliului Europei și a unor experți independenți, care să asigure un proces transparent și imparțial de investigare;

- PE insistă asupra pedepsirii tuturor celor răspunzători de brutalitate și violențe îndreptate împotriva persoanelor reținute și asupra unei reforme veritabile a sistemului judiciar și a forțelor de poliție din Republica Moldova;
- PE solicită autorităților moldovenești restabilirea regimului fără vize pentru cetățenii români;
- PE îndeamnă Consiliul European și Comisia Europeană să revizuiască sistemul de vize al UE pentru Republica Moldova, în vederea relaxării condițiilor regimului de acordare a vizelor cetățenilor moldoveni, îndeosebi a condițiilor financiare;
- PE solicită dovezi clare și substanțiale în sprijinul acuzațiilor lansate de guvernul moldovean cu privire la presupusele acțiuni criminale ale protestatarilor și implicarea unor guverne străine;
- PE subliniază faptul că orice noi alegeri necesită un consens între opoziție și guvern privind îmbunătățiri concrete ale procesului electoral;
- PE solicită Consiliului să ia în considerare posibilitatea trimiterii unei misiuni de sprijinire a statului de drept în Republica Moldova, pentru a acorda asistență autorităților procesul de reformare a poliției și justiției;
- PE solicită Comisiei să prezinte un raport detaliat Parlamentului European cu privire la utilizarea tuturor fondurilor UE în Republica Moldova, cu un accent special pe fondurile alocate bunei guvernări și dezvoltării democratice.

Aspecte privind incompatibilitatea funcțiilor de șef al statului și președinte al Parlamentului

Vitali Catană, expert IPP, Chișinău

Alegerea lui Vladimir Voronin în calitate de președinte al Parlamentului Republicii Moldova după alegerile din 5 aprilie a scos în evidență problema privind situația sa în condițiile în care el exercita și funcția de președinte al statului. În acest context s-a vorbit despre vacanța funcției, despre interimatul mandatului sau despre viciile mandatului de președinte al statului exercitat de Vladimir Voronin, pornind de la art. 90 al Constituției care stipulează vacanța funcției în cazul expirării mandatului președintelui. Alți autori sau partide politice au sesizat problema compatibilității celor două funcții pe care le exercită V. Voronin și au cerut fie demisia acestuia din funcția de șef al statului, fie declararea interimatului funcției respective.

Caracterul mandatului de șef al statului exercitat după “expirarea mandatului”.

Vacanța funcției de șef al statului intervine în cazurile stipulate de art. 90 al Constituției Republicii Moldova, însă nu și în cazul de “expirare a mandatului”. Prevederea cu privire la cazul de “expirare a mandatului” este lipsită de sens și contribuie doar la sporirea confuziei în rîndul comentatorilor mai puțin avizați. Ea nu se înscrie în logica reglementărilor privind instituția președintelui Republicii Moldova și putem afirma că este inserată în art. 90 din întâmplare de un autor mai puțin familiarizat cu rigorile actului de legiferare. Se știe că Constituția noastră este inspirată de Constituția României, la rîndul ei, inspirată de Constituția Franței. În efortul său de a face ca legea fundamentală moldovenească să amintească cît mai puțin de cea a României, constituantul moldovean a operat unele schimbări sau adăugiri. Din nefericire, acolo unde a intervenit constituantul nostru cu propria contribuție, au fost comise erori. Expresia menționată nu reprezintă singurul caz în care putem semnală prevederi sau formulări neavenite în Constituția Republicii Moldova. Vom menționa că în Constituția României, în al. 1 al art. 96, referitor la vacanța funcției de președinte al statului, este formulat aproape identic cu textul din al. 1 de la art. 90 al Constituției moldovenești, însă lipsește sintagma “expirarea mandatului”.

Aceasta ar avea sens dacă ar lipsi prevederea de la al. 2 al art. 80 al Constituției care stabilește că președintele Republicii Moldova își exercită mandatul pînă la depunerea jurămîntului de către președintele nou ales. În această ipoteză am putea pune problema privind momentul expirării mandatului și al interimatului în condițiile prevăzute de art. 90 și 91 ale Constituției. Dat fiind complexitatea jocului politic, așa cum s-a prezentat aproape de fiecare dată atunci cînd a fost ales un nou președinte, ar însemna ca de fiecare dată la expirarea mandatului președintelui să intervină interimatul. Ar fi un fapt nedorit, deoarece aduce atingere stabilității instituției prezidențiale și de aici apare și rațiunea de a exista a prevederii de la al. 2 al art. 80 al Constituției. În acest context, prevederea cu privire la “expirarea mandatului” este lipsită de efect.

Așadar, conform art. 80, al. 2 al Constituției, președintele exercită mandatul pînă în momentul depunerii jurămîntului de către președintele nou ales. Legea nu distinge dacă este un mandat interimar sau deplin, iar unde legea nu distinge, nici cel care o aplică nu poate distinge. Ca atare, mandatul este unul obișnuit, adică deplin. Interpretarea dată de unii comentatori al. 1 al art. 80 al Constituției după care termenul de 4 ani este un termen ce fixează durata efectivă a mandatului pînă în momentul în care acesta expiră la data exactă la care s-a scurs termenul, nu este corectă. Practica mai multor state arată că termenul este relativizat de modul în care se desfășoară alegerea pentru noul șef al statului, iar al. 2 al art. 80 elimină din dezbatere orice altă interpretare. În acest context putem afirma că prevederea prin care se stipulează termenul de 4 ani are valoare de principiu, în sensul în care stabilește termenul de 4 ani și nu de 5 sau de 7 ani, cum este, de exemplu, în cazul unor state ca România sau Franța. Ea nu are menirea de a limita mandatul pînă la data exactă în care expiră din punct de vedere astronomic termenul de 4 ani și de aceea art. 90 al Constituției privind vacanța funcției nu se aplică.

Este adevărat că există state în care reglementările stabilesc un termen sau o dată fixă pînă la care președintele trebuie să fie ales. În Statele Unite este prevăzut în Amendamentul XX al Constituției, cu privire la durata mandatului președintelui, că mandatul acestuia va înceta în data de 20 ianuarie, la amiază. Însă, vom reține că sistemul prin care este ales președintele american permite ca în această zi să aibă loc transmiterea funcției către succesori.

Legea Fundamentală a Germaniei stabilește și ea că Adunarea Federală, care alege președintele federal, se întrunește cel tîrziu cu treizeci de zile înainte de

expirarea mandatului președintelui federal. Dacă după două tururi de scrutin nu este ales nici un candidat, în al treilea tur va câștiga cel care va obține majoritatea voturilor. Așadar, și în cazul Germaniei procedura prin care este ales președintele este concepută de o manieră în care acesta să fie ales pînă la data limită stabilită.

Constituția Republicii Moldova stabilește necesitatea majorității calificate de trei cincimi din numărul total al deputaților pentru alegerea șefului statului. În cazul în care acesta nu este ales după două tururi și alegerile repetate, Parlamentul urmează să fie dizolvat de către președintele în funcție. Astfel, se poate întîmpla ca noul președinte să nu fie ales înainte de expirarea termenului astronomic al mandatului de patru ani. Pentru a nu aduce atingere continuității funcției și pentru a evita riscul apariției unei situații de vid de putere, constituantul, așa cum am arătat mai devreme, a stabilit în art. 80 al Constituției că președintele Republicii Moldova își exercită mandatul pînă la depunerea jurămîntului de către președintele nou ales.

Problema compatibilității funcțiilor de șef al statului și de președinte al Parlamentului

Vom constata că funcțiile în care a fost ales V. Voronin sînt incompatibile în baza art. 70 al Constituției și art. 3 al Legii privind statutul deputatului în Parlament. Conform acestor reglementări, calitatea de președinte al statului este incompatibilă cu o altă funcție retribuită, iar calitatea de deputat este incompatibilă cu funcția de președinte al statului. Întrebarea este cum poate fi rezolvată această incompatibilitate în care se afla V. Voronin din momentul în care i-a fost validat mandatul de deputat.

Orice discuție ar fi fost doar un exercițiu teoretic, util pentru motivele ce urmează să le prezint, dacă V. Voronin și-ar fi prezentat demisia din funcția de șef al statului pînă în momentul validării mandatului de deputat. Art. 90 al Constituției îi oferă președintelui țării dreptul să-și prezinte demisia. Legea nu condiționează și nu îi limitează președintelui posibilitatea de a-și depune demisia și, ca atare, acesta o poate face în orice moment al mandatului. În acest caz s-ar aplica art. 91 al Constituției privind interimatul funcției, iar evoluțiile ulterioare ar fi avut coerența necesară pentru a asigura legitimitatea, dincolo de orice interpretare, a alegerii în funcția de președinte al Parlamentului.

Problema este cum se împacă exercitarea mandatului de șef al statului cu exercitarea funcției de deputat și, ulterior, de președinte al Parlamentului în care a fost ales V. Voronin, în cazul în care acesta nu își depune demisia.

Răspunsul pornește de la art. 80, al. 2 al Constituției, despre care am amintit și care stabilește că președintele exercită mandatul pînă în momentul depunerii jurămîntului de către președintele nou ales. Totuși, conform art. 81, al. 1 al Constituției, calitatea de președinte al statului este incompatibilă cu o altă funcție retribuită. Prin urmare, V. Voronin nu putea exercita cele două funcții concomitent. De asemenea, Legea despre statutul deputatului în Parlament prevede în art. 3 că mandatul de deputat este incompatibil cu funcția de președinte al Republicii Moldova. Legea stabilește în art. 5, al. 1 că persoana aflată în situația de incompatibilitate în termen de 30 zile va demisiona din funcția incompatibilă cu funcția de deputat. Al. 2 al aceluiași articol stabilește că deputatului, care se află în situația de incompatibilitate, după expirarea termenului de 30 zile i se ridică mandatul de deputat de către Parlament cu votul majorității deputaților în baza raportului Comisiei juridice, pentru numiri și imunități.

Conform art. 7, al. 1 al Legii privind statutul deputatului în Parlament, la începutul fiecărei legislaturi, Comisia juridică, pentru numiri și imunități, examinează declarațiile deputaților cu privire la situațiile de incompatibilitate și întocmește un raport pe care îl propune pentru aprobare Parlamentului cu votul majorității deputaților. Al. 2 din același articol stabilește că dacă deputatul a făcut să înceteze situația de incompatibilitate după sesizarea Comisiei, aceasta va consemna faptul în procesul-verbal al ședinței, însă nu îl va menționa în raport.

Norma legală aplicabilă incompatibilității funcției de șef al statului cu funcția de președinte al Parlamentului

Așadar, în cazul lui V. Voronin am fost în prezența a două norme care se referă la incompatibilitatea funcțiilor în care acesta a fost ales. Pe de o parte, incompatibilitatea funcției de președinte al statului cu o altă funcție retribuită și, pe de altă parte, incompatibilitatea funcției de deputat cu funcția de președinte al statului. Ne interesează dacă este aplicabil termenul de 30 zile prevăzut de Legea privind statutul deputatului în Parlament în care V. Voro-

nin poate să opteze pentru o funcție sau alta și dacă în acest fel este evitată incompatibilitatea.

Pentru a putea afla răspunsul trebuie să stabilim dacă cele două reglementări se aplică pentru aceeași situație sau dacă sîntem în prezența unui conflict de legi, iar în acest caz trebuie să stabilim care din reglementările menționate se aplică.

Prevederea constituțională nu explică modul în care trebuie aplicată reglementarea cu privire la incompatibilitatea funcției de președinte al statului cu alte funcții retribuite și pentru acest motiv vom aminti foarte succint resorturile acestei incompatibilități. Înainte de toate, funcția de președinte al republicii este demnitate supremă în stat. Ca atare, este exclusă o asociere a funcției de șef de stat cu orice altă funcție în timpul mandatului, dat fiind caracterul special al atribuțiilor de care este legat președintele țării. Caracterul și importanța atribuțiilor ce vizează funcționarea statului impune scutirea președintelui de orice alte obligații și preocupări pentru domenii specifice și limitate ce țin de profesia exercitată anterior. Președintele reprezintă statul și exercitarea mandatului nu poate fi concomitentă cu exercitarea unei alte activități prin care s-ar crea posibilitatea de a provoca daune imaginii funcției supreme în stat. Astfel, textul constituțional urmărește nu doar evitarea cumulului de funcții, ci are și scopul de a proteja instituția prezidențială de orice risc prin care s-ar aduce atingere bunei sale funcționări. De aceea, interpretarea corectă a textului constituțional este cea după care incompatibilitatea funcției de șef al statului nu admite nici o derogare și are menirea să excludă orice posibilitate de apariție a unei situații în care o persoană exercită funcția de președinte al țării în același timp cu o altă funcție retribuită.

De altfel, formularea “funcție retribuită” are un caracter redundant și lasă loc de interpretări inutile, cum ar fi cea după care președintele ar putea exercita o funcție neremunerată. Or, nu se poate admite că președintele poate avea o altă funcție, fie și neplătită, decît cea de șef de stat. Altfel, ar trebui să acceptăm că el poate fi șeful unei organizații constituite pe bază de voluntariat care are ca domeniu de activitate studiul buburuzelor sau studiul consumului exagerat de bere. Credem că este mai potrivită redactarea din Constituția italiană, art. 84, care stabilește că “Funcția de președinte al Republicii este incompatibilă cu oricare altă funcție”.

Un alt aspect ce trebuie relevat ține de faptul că funcția de președinte al statului este concepută ca parte a puterii executive. Cu altă ocazie vom arăta că modul în care sînt reglementate atribuțiile instituției face ca președintele să aibă mai degrabă o funcție simbolică. Vom aminti doar că șeful statului nu dispune de mecanismele constituționale necesare pentru a influența activitatea Guvernului. Totuși, art. 6 al Constituției Republicii Moldova consacră principiul separației puterilor în stat și este evident că exercitarea în același timp de către V. Voronin a funcției de șef al statului, parte a executivului, și a funcției de președinte al Parlamentului, reprezentînd legislativul, încalcă acest principiu. În acest context, textul constituțional cu privire la incompatibilitatea funcției de președinte urmărește să excludă posibilitatea ca acesta să exercite o funcție care ar face parte din una din celelalte două ramuri ale puterilor în stat.

În același timp, aplicarea prevederilor din Legea privind statutul deputatului în Parlament și a Regulamentului Parlamentului face posibilă, fie și pentru o perioadă de mai puțin de 30 de zile, exercitarea concomitentă de către V. Voronin a celor două demnități în care a fost ales. Astfel, prin efectele pe care le produc, reglementările legii, chiar dacă conțin o referire expresă cu privire la incompatibilitatea funcției de președinte al statului cu funcția de deputat în Parlament, sînt în contradicție cu norma constituțională.

Prevederea din lege este concepută greșit. Astfel, dacă admitem ca fiind valabilă alegerea lui V. Voronin în funcția de președinte al Parlamentului, ar rezulta o alegere condiționată de faptul depunerii jurămîntului de către noul președinte al statului sau demisia actualului președinte în termenul de 30 zile. În cazul în care condiția nu este realizată, urma ca lui V. Voronin să i se retragă mandatul de deputat în baza art. 3 al Legii statutului de deputat în Parlament și, pe cale de consecință, urma să fie recunoscută ca fiind nevalabilă alegerea sa în funcția de președinte al Parlamentului. Ar trebui să admitem într-o asemenea ipoteză caracterul instabil al funcției de președinte al Parlamentului, fapt care este în contradicție cu prevederile ce reglementează statutul funcției în cauză.

Devine limpede, prin interpretarea sistematică și logică a celor două reglementări, că ele urmăresc scopuri diferite. Prevederea constituțională este concepută să protejeze funcția de președinte al statului, iar prevederea legală are ca scop să protejeze funcția de deputat în Parlament. Referirea expresă la incompatibilitatea celor două funcții în art. 3 din lege nu semnifică fap-

tul că legiuitorul a stabilit un raport de complementaritate între cele două reglementări. La data adoptării legii, 7 aprilie 1994, legiuitorul a luat act de prevederea cu privire la incompatibilitatea funcției de președinte al statului stipulată în proiectul Constituției, adoptat la 29 iulie 1994, însă a redactat art. 3 al legii fără a fi preocupat de necesitatea unei coerențe a reglementărilor. Litera (a) al art. 3 din lege nu are rolul decît să facă o mențiune expresă a incompatibilității celor două funcții și nimic mai mult.

Între cele două norme legale există un raport de conflict de legi și urmează să stabilim care din ele se aplică. În mod evident, norma constituțională cu privire la incompatibilitatea funcției de șef al statului este cea care se aplică înaintea Legii despre statutul deputatului în Parlament, în baza principiului supremației Constituției asupra altor norme legale, și înlătură acțiunea prevederilor art. 3 și 5 din Legea statutului de deputat în Parlament. Ar fi de neconceput ca o normă constituțională, care urmărește să apere stabilitatea și continuitatea funcției de șef al statului, să fie lipsită de efect pentru a proteja funcția de deputat reglementată de o normă legală cu o valoare juridică inferioară.

Efectele aplicării art. 81 (1) al Constituției privind incompatibilitatea funcției de șef al statului cu altă funcție retribuită

Efectul direct al aplicării normei constituționale constă în faptul că în momentul validării mandatului de deputat V. Voronin a intrat în incompatibilitate de funcții prin acțiunea normei constituționale. În consecință, incompatibilitatea lovește în mandatul de deputat, funcția viciată fiind cea de deputat, nu cea de președinte al statului.

Prin urmare, lui V. Voronin nu i se putea aplica o sancțiune în calitatea sa de președinte al statului, deoarece sensul incompatibilității este în a apăra instituția prezidențială. V. Voronin urma să exercite mandatul de președinte al statului în baza art. 80 (2) al Constituției.

Ca o remarcă, cel care îi poate aplica sancțiuni președintelui este Parlamentul, or, în cazul dat, Parlamentul este cel care a adoptat hotărîrea prin care sînt încălcate prevederile Constituției.

În toate situațiile în care intervine incompatibilitatea, lui V. Voronin urma să-i fie retras mandatul de deputat. În contextul discuțiilor ce au avut loc, vom

menționa că în situația în care V. Voronin își prezenta demisia din funcția de președinte al statului ulterior validării mandatului de deputat, el urma să piardă mandatul de deputat. De asemenea, dacă președintele nou ales depune jurământul după momentul validării mandatului de deputat, lui V. Voronin urma să-i fie retras mandatul de deputat. Aceasta, deoarece incompatibilitatea își produce efectele în momentul nașterii. Ca efect al retragerii mandatului de deputat, V. Voronin urma să fie revocat și din funcția de președinte al Parlamentului.

Așadar, în momentul în care intervine incompatibilitatea funcției urmează să se acționeze în sensul în care (1) se va înceta încălcarea prevederilor constituționale pentru viitor și (2) se va proceda la măsurile prin care vor fi eliminate viciile în ceea ce privește mandatul de deputat și alegerea președintelui Parlamentului.

Chiar dacă nu s-a procedat în acest fel, incompatibilitatea în care s-a aflat V. Voronin și efectele ei au încetat prin dizolvarea Parlamentului în baza art. 78 (5) al Constituției. Odată cu dizolvarea Parlamentului și organizarea alegerilor pentru un Parlament nou, V. Voronin avea posibilitatea să procedeze într-un mod prin care ar fi evitat intervenirea incompatibilității, iar pentru a urma această cale, V. Voronin urma să-și înainteze demisia din funcția de șef al statului anterior validării mandatului de deputat.

Considerații privind condiția majorității calificate de trei cincimi pentru alegerea președintelui Republicii Moldova

Condiția prevăzută de art. 78 (3) al Constituției cu privire la necesitatea unui număr de trei cincimi de voturi din numărul total al deputaților pentru alegerea președintelui țării produce efecte grave și trebuie să constituie un capitol aparte în analiza experților. Faptul că este foarte dificil de ales noul președinte creează riscul unei crize de putere de durată și erodarea instituțiilor democratice din Republica Moldova.

În aceste condiții întrebarea “de ce este necesară această majoritate calificată” este justificată atât din punctul de vedere al alegătorului de rînd, cît și din punctul de vedere al oamenilor care se ocupă cu studiul domeniului.

Cînd vorbim de alegerea într-o funcție publică, condiția majorității calificate o întîlnim atunci cînd, în anumite situații speciale, este necesară o reprezentati-

vitare adecvată sau cît mai largă a celui ales sau, în baza principiului stabilității funcției, în cazul demiterii ori revocării din funcție a unui demnitar ales.

Vom aminti că principiul reprezentativității este respectat atunci cînd sînt asigurate legalitatea alegerii și existența unei majorități absolute a celor care aleg. Majoritatea absolută înseamnă întotdeauna orice număr de voturi mai mare decît jumătate din numărul total ce formează un corp de alegători. În cazul Parlamentului Republicii Moldova aceasta ar însemna 51 de voturi din totalul de 101 deputați ai legislativului.

Legiuitorul poate stabili condiții speciale pentru alegerea președintelui țării, dar vom reține că atunci cînd legiuitorul adoptă o normă legală, el trebuie să fie preocupat ca aceasta să corespundă principiilor dreptului și să răspundă criteriului oportunității legii. Aceste două elemente determină funcționalitatea legii sau lipsa eficienței actului normativ. Legiuitorul nu poate adopta o lege la întîmplare, ci trebuie să urmărească ca aceasta să aibă efectul așteptat asupra raporturilor pe care le reglementează. Prin urmare, cei care au votat prevederea cu privire la necesitatea majorității de trei cincimi ar fi trebuit să arate motivele pentru care în cazul Republicii Moldova este mai reprezentativ un președinte ales cu 61 voturi decît cel ales cu 52, 55 sau 60 de voturi și să explice de ce este oportună o asemenea prevedere. Nu au fost prezentate nici principiile care stau la baza reglementării și nici oportunitatea ei. Nu putea fi altfel, deoarece majoritatea calificată în cazul alegerii președintelui Republicii Moldova nu are suport în principiile dreptului și nu este oportună pentru că efectele ei sînt negative.

De regulă, asigurarea unei reprezentativități adecvate prin stipularea majorității calificate este prevăzută în cazul adunărilor cu o compoziție mai complexă. Astfel de adunări sînt, de exemplu, cele bicamerale, în care cele două camere sînt formate pe criterii diferite. O cameră reprezintă electoratul în totalitatea sa, iar cealaltă cameră reprezintă unitățile administrative sau federale, după caz.

Pentru acest motiv este justificată, de exemplu, prevederea din Constituția Italiei, art. 83, prin care se stabilește majoritatea de două treimi pentru alegerea președintelui țării de către Parlament. Adunarea care alege președintele este formată din membrii celor două camere ale Parlamentului italian și corpul de delegați, cîte 3 reprezentanți ai regiunilor, regiunea Valle d' Aosta avînd un

singur delegat, aleși de Consiliile regionale. Camera deputaților a Parlamentului italian este compusă din 630 membri, iar Senatul din 315 membri. Este firească cerința majorității de două treimi atunci când președintele este ales de o asemenea adunare cu reprezentare foarte variată. Majoritatea calificată are menirea să cuprindă voința unei părți cât mai importante a corpurilor reprezentate. După al treilea scrutin președintele Italiei este ales cu o majoritate absolută.

Adunarea care alege președintele Republicii Federale Germania este și ea compusă pe principiile bicameralismului. Președintele este ales de adunarea formată din membrii Bundestagului, ales prin vot universal și direct, și dintr-un număr egal de membri aleși după principiul reprezentării proporționale de către Reprezentanțele populare ale landurilor. Este ales candidatul care obține majoritatea voturilor Adunării Federale. După două tururi de scrutin este ales candidatul care obține cele mai multe voturi.

Observăm că procedurile prin care sînt aleși președinții celor două state sînt concepute în așa fel încît în final șefii de stat să fie aleși. În ceea ce privește alegerea președintelui Germaniei, nu este nevoie de o majoritate calificată chiar dacă Adunarea Federală este compusă în baza principiului bicameralismului.

În situația în care președintele Republicii Moldova este ales de un Parlament unicameral, ales la rîndul său prin vot universal și direct, stabilirea condiției majorității de trei cincimi nu găsește suport în ideea de reprezentativitate. Ideea de reprezentativitate bazată pe consensul partidelor politice este greșită și vine în contradicție cu definiția partidelor politice, care își are resortul în art. 5 al Constituției cu privire la pluralismul politic. Dacă admitem că prevederea privind pragul de trei cincimi este bazată pe reprezentativitatea dată de consensul a cel puțin două partide, trebuie să acceptăm că, în cazurile în care lipsește acest consens, o majoritate a corpului electoral mai mică de 61 deputați nu este îndreptățită să-și impună voința prin vot. Însă dacă ducem această logică pînă la consecința ei finală, trebuie să acceptăm că dacă un partid obține mai mult de 61 de voturi, de exemplu 90 sau 99, și alege președintele, reprezentativitatea lui nu este deplină, deoarece nu este ales în baza unui consens al partidelor. Se va spune că este necesar pragul de trei cincimi pentru că altfel se poate întîmpla ca foarte mult timp să nu fie posibil de ales președintele. Numai că experiența pe care o avem după alege-

rile președintelui țării din 2001 și 2005, dar și evenimentele din 2009, arată că și acest prag este dificil de atins. Prin urmare, aceleași argumente pentru care s-a stabilit pragul de trei cincimi sînt valabile pentru a fi recomandat un prag mai mic. De fapt, orice ipoteză pe care o vom aborda pornind de la ideea de necesitate a consensului partidelor va avea ca rezultat o situație aleatorie și absurdă și aceasta se întîmplă pentru că ideea de consens pentru alegerea președintelui este lipsită de logică elementară. Mai grav este că această construcție este anticonstituțională, deoarece încalcă un principiu fundamental care definește democrația, principiul majorității în adoptarea deciziilor de interes public general.

Asigurarea unei reprezentativități atît de largi nu are susținere nici în ideea că ea ar putea oferi garanția unei guvernări mai democratice. Autori importanți au arătat că garanțiile pentru o guvernare democratică nu sînt determinate de modul în care este aleasă puterea, ci sînt date de reglementările prin care puterile guvernării sînt limitate iar abuzurile autorităților publice pot fi eliminate în baza unor proceduri stabilite de lege. În concluzie, majoritatea de 52 de voturi din numărul total de 101 deputați ai Parlamentului este suficientă pentru a asigura reprezentativitatea președintelui Republicii Moldova.

Condiția necesității majorității calificate este de asemenea inoportună pentru efectele pe care le provoacă. Astfel, un partid cu o majoritate confortabilă de 60 deputați, din numărul total de 101, nu poate alege președintele și face apel la consens. Pe de o parte, apelul este firesc deoarece alegerile parlamentare anticipate, de cele mai multe ori, confirmă rezultatele precedente și asemenea scrutine nu își au rostul. Vom menționa că structura votului stabilită în urma scrutinului din 29 iulie 2009 este diferită de rezultatele votului din 5 aprilie 2009 nu ca urmare a eșecului în alegerea președintelui țării, ci ca efect al evenimentelor din 7 aprilie 2009. În acest context, reproșul adus partidelor de opoziție, că ignoră interesul general, pare a fi justificat deoarece obligă întreaga societate la cheltuieli imense și la un efort obositor pentru toți. Însă aceste partide, la rîndul lor, au dreptate cînd răspund că nu este rostul unui partid de opoziție să susțină partidul învingător. Dimpotrivă, ele sînt în drept să aplice regulile competiției și, în condițiile respectării legii, să creeze dificultăți partidului aflat la putere. Mai ales, după ce ale au fost atacate brutal de către partidul de la putere ca urmare a evenimentelor din 7 aprilie 2009. Partidele de opoziție pot în mod justificat să invoce faptul că cei care au învins în alegeri

ar fi trebuit să facă pasul spre consens politic și nu invers. Un alt argument pe care îl pot aduce liderii partidelor de opoziție este faptul că un eventual vot în favoarea candidatului partidului majoritar ar aduce prejudicii de imagine propriilor partide în rîndul susținătorilor.

Ambele atitudini sînt perfect susținute cu argumente, însă ele nu se întîlnesc într-o soluție acceptabilă pentru toate părțile și aceasta se întîmplă doar pentru că există prevederea neavenită cu privire la condiția majorității de trei cincimi pentru alegerea președintelui țării. Vom constata că nu există acea necesitate dată de o realitate socială sau politică care ne-ar convinge că o asemenea prevedere este oportună.

Majoritatea calificată nu are susținere nici în ideea de reprezentativitate și nici în ideea de oportunitate și, ca atare, concluzia care se impune este că actualul Parlament va trebui să adopte o lege constituțională prin care prevederea cu privire la necesitatea majorității de trei cincimi să fie abrogată.

Precizare cu privire la interpretarea al. 3 al art. 85 al Constituției Republicii Moldova

Legat de evenimentele politice ce au loc în acest an, o nouă discuție s-a iscat în legătură cu art. 85 (3), privind sensul expresiei “în cursul unui an”, perioadă în care poate fi dizolvat Parlamentul. Unii opinează că prevederea se referă la un an calendaristic și după alegerile din 29.07.2009 următoarele alegeri pot avea loc în ianuarie 2010, iar alții susțin că aceasta stabilește termenul ce trebuie să curgă de la ultimele alegeri și următoarele alegeri ar trebui să aibă loc după 29.07.2010.

Este o problemă de interpretare și, dincolo de alte elemente ce pot apărea pe parcurs, considerăm că interpretarea gramaticală ne poate ajuta să găsim răspunsul corect. Vom aminti că una din regulile tehnicii legislative constă în obligația celui care emite legea să folosească la redactarea ei cuvintele uzuale pentru spațiul în care ea urmează să fie aplicată. De aceea, trebuie să reținem sensul direct al cuvintelor folosite de legiuitor. Înțelesul comun al expresiei “în cursul unui an” este cel care se referă la anul calendaristic. Dacă intenția legiuitorului era alta, regulile sintactice și morfologice îl obligau să formuleze norma constituțională în așa fel încît să rezulte foarte clar că următoarele alegeri pot avea loc numai după curgerea termenului de un an de la precedentele alegeri.

Ca atare, vom reține că este corectă opinia care susține că prevederea al. 3, art. 85 al Constituției se referă la anul calendaristic, astfel că următoarele alegeri pentru Parlamentul Republicii Moldova pot avea loc începând cu 1 ianuarie 2010.

EFECTELE CRIZEI ECONOMICE

Economia Moldovei și FMI

Iurie Gotișan

Este indiscutabil faptul că principalii creditori ai Republicii Moldova sînt FMI și BM. Incontestabil e că și asistența acordată de aceste organisme a fost foarte importantă pe parcursul anilor. Dar, în același timp, trebuie să remarcăm că uneori politicile pe care aceste organisme le-au aplicat față de Moldova nu au fost întotdeauna în acord cu interesele de securitate socială a populației. Iar relațiile cu FMI au arătat că acesta uneori acționează ca un vraci medieval care prescrie aceeași cură de tratament pentru toate țările, indiferent de sursa problemelor economice și de durerea pe care o simte “pacientul”.

Eventuala asistență din partea fondului probabil ar putea fi un “colac de salvare” pentru guvern în măsura în care acesta a declarat tranșant că situația din economie este dificilă, țara fiind prinsă și de o criză politică de amploare. Pentru mai multă lumină, FMI își oferă mijloacele mai mult pentru stabilitate macroeconomică, iar responsabile de gestionarea acestora sînt băncile centrale ale țărilor membre. Un aspect important este că în cazul în care BM, spre exemplu, își oferă disponibilitatea să acorde finanțare unei țări, aceasta se consultă cu Fondul, și invers. Deci avizele pozitive din partea unei structuri sînt reciproce și pentru cealaltă.

Principala provocare pentru guvern în următoarele luni va fi revizuirea sau chiar reducerea cheltuielilor publice și a datoriei statului într-un moment în care populația este supărată din cauza diferențelor sociale, fiind stresată și de efectele crizei economice. Majoritatea indicatorilor economici s-au înrăutățit vizibil. Șomajul este în plină ascensiune, apariția unor semnale din sectorul bancar a generat retrageri importante ale economiilor populației. Deficitele externe sînt în creștere, iar acestea se finanțează foarte scump, Moldova fiind

printre “suspecții de serviciu” privind nesustenabilitatea deficitelor. Într-un final, capacitățile guvernului vor fi testate în negocierile acestuia cu principalii creditori internaționali, în particular cu FMI și BM.

Totuși, deficitul extern (comercial și de cont curent) s-ar putea, probabil, reduce *volens-nolens* în acest an, deoarece tranzacțiile comerciale, exportul și importul, dar și influxurile de capital străin și nu numai, se vor diminua în mod dramatic atât în regiune, cât și în Moldova. Aici apare o problemă: este oare necesar, în asemenea condiții, ca deficitul bugetar să fie micșorat drastic (după cum au declarat autoritățile comuniste și unii economiști), în timp ce sectorul privat își restrânge activitățile puternic? O politică bugetară care se bazează pe reduceri masive de cheltuieli (după cum APC a avertizat APL privind reducerea cu 20% a cheltuielilor) și, adesea, pe creșterea de impozite (măsurile propuse de fostul președinte Vladimir Voronin, în particular cota unică de impozitare), într-o perioadă în care sectorul privat își diminuează activitățile, ar înrăutăți situația economică cu certitudine. S-ar intra, în mod nemilos, într-o logică a cercurilor vicioase.

Deci, în mod normal, dacă bugetele publice nu sînt de vină în principal pentru mărimea deficitelor externe, ele pot fi utilizate cu eficacitate în tentativa de reducere a dezechilibrelor externe. Am putea menționa în context că, de departe, grosul datoriei externe pe termen scurt al Moldovei este pe seama sectorului privat. În plus, să ne aducem aminte de criza asiatică de acum un deceniu. Atunci programele de stabilizare promovate de FMI au mizat pe obținerea de surplusuri bugetare, pentru diminuarea deficitelor externe, în condițiile în care bugetele publice erau la originea datoriilor externe. Rezultatul a fost că acele programe au prăbușit activitatea economică, mai ales că atunci economia internațională nu era, în ansamblu, în recesiune.

Prin urmare, pentru moment Moldova are nevoie de politici bugetare prudente, care să țină cont de imposibilitatea de a face orice emisiuni de obligațiuni în condițiile crizei internaționale, fapt ce indică deficit bugetar sub control. Pe de altă parte, FMI și alte instituții financiare internaționale donatoare trebuie să țină cont de circumstanțele extraordinare, de declinul economic generalizat în lume, care pun serios sub semnul întrebării o politică de stabilizare axată pe diminuarea cu orice preț a deficitului bugetar și care ar accentua dinamici negative în economie. Deja încasările bugetare pe primele 3 luni dau dreptate celor care au subliniat premise nerealiste în elaborarea bugetului public din

acest an ca și neîndeplinirea țintei de deficit de 1–1,5% din PIB, mai ales că efectele crizei nu s-au simțit încă pe deplin.

Se vorbește tot mai des despre eventuale scenarii privind evoluția economiei, despre deficite bugetare diferite și curs de schimb, vorbe care susțin ideea, inclusiv a subsemnatului, că a ține franc de un deficit bugetar de 1% din PIB în condițiile recesiunii internaționale nu are sens. Când sectorul privat nu mai funcționează la turajii maxime și piețele externe se restrâng, bugetul public trebuie, chiar dacă are o marjă foarte limitată de acțiune, să nu împiedice economia (modificările la legislația fiscală sînt periculoase). Dacă încasările bugetare scad, un deficit mic ar favoriza intrarea în recesiune. Ajutorul unui an agricol bun este și el iluzoriu, întrucît agricultura este în mare parte nefiscalizată, încasările bugetului depind peste 70% de economia urbană.

Intrările valutare de la donatori ar putea fi influențate. Aceasta pentru că nici un creditor nu-și asumă riscul să finanțeze o țară, un proiect etc. în plină criză sau cînd riscurile sînt destul de mari. Nu excludem faptul că mai mulți creditori ar putea să-și sisteze finanțarea pentru o perioadă de timp nedeterminată. Iar finanțarea din partea FMI va depinde de relațiile acestuia cu guvernul și de capacitatea autorităților de a reduce substanțial din cheltuieli și venituri la sugestia Fondului. În final, ar fi bine să reflectăm asupra declarațiilor făcute de Graeme Justice, șeful misiunii FMI, care a spus următoarele: guvernul moldovean are la dispoziție două opțiuni în semnarea unui acord cu FMI. Primul este **STAND BY**, care *oferă finanțare în condiții de piață* (deci nimic preferențial) țărilor care au încheiat programul de tip PRGF, iar al doilea – **BLEND**, care este un program intermediar și oferă finanțare parțială în condiții concesionale.

Industria vinicolă de altă dată

Iurie Gotișan

Efectele crizei globale și reducerea cererii de pe piața rusă pune industria vinicolă autohtonă într-o situație economico-financiară destul de dificilă. De fapt, aceasta poate fi catalogată drept dramatică și asta în preajma începerii noului sezon de vinificație, capacitățile tehnologice fiind suprasolicitate, fapt confirmat de specialiști, pe de o parte, și autorități, pe de altă parte. Spre exemplu, în prezent 1/3 din întreprinderile vinicole, din cele cca 170 fabrici de prelucrare a strugurilor, sînt scoase la vînzare sau sînt în procedură de faliment. Producția de vinuri s-a redus în ianuarie-mai curent cu cca 32%, iar exporturile de vinuri s-au diminuat cu peste 20%, comparativ cu sfîrșitul anului trecut. În plus, stocurile la fabricile vinicole se ridică la peste 26 milioane decalitri, ceea ce ar echivala cu aproape două recolte anuale, însă după cum menționam la începutul articolului – curînd va începe recolta nouă.

În primul rînd, o bună parte din companiile vinicole încă nu au reușit să-și redirecționeze exporturile de pe piețele din CSI către cele din Occident, altele, de bine de rău, puțin cîte puțin, și-au revenit după interdicțiile la export impuse de Rusia în 2006, iar acum iarăși s-au pomenit în plină criză. În al doilea rînd, totuși, cele care au rămas cu producția pe piața rusă sînt într-un fel strîmtorate de vinurile de calitate din America Latină, cum ar fi vinurile din Chile sau din Argentina, care la preț sînt mai ieftine decît cele moldovenești. În al treilea rînd, marea majoritate a producătorilor vinicoli au contractat credite bancare și fiind în imposibilitatea de a-și vinde producția, nu pot să-și întoarcă datoriile către bănci, declarîndu-se în ultima instanță falimentare. Deja avem și un precedent în Republica Moldova, cînd o companie destul de vestită a fost declarată insolubilă. Și, în cele din urmă, o parte din vină o poartă chiar autoritățile care puțin au făcut pentru susținerea vinificatorilor. Ba mai mult, a fost interzis exportul de vinuri în vrac. Poate era necesar un control mai strict, o monitorizare a fiecărei livrări în vrac, dar nu blocarea, atunci cînd întreprinderile și așa erau “pe burtă”.

Uniunea Europeană a stabilit pentru 2008 o cotă de import a vinurilor moldovenești din struguri de 60 mii hectolitri (6 mil. litri, ceea ce reprezintă 3% din exporturile din 2007), de care companiile au beneficiat sută la sută. Reprezentanții Moldova-vin au declarat recent că exportul de vinuri

moldovenești pe piața UE a depășit în 2008 de aproape trei ori cota acordată, dar nici asta nu a salvat situația. În pofida faptului că exporturile de vinuri au crescut, de exemplu, de peste 2 ori în Ucraina, de 4 ori în Polonia, de câteva ori în România, în general exporturile de vinuri spre Europa au crescut lent. De aceea nu putem vorbi despre pătrunderea pe alte piețe capabilă să înlocuiască deocamdată exporturile de vinuri spre Rusia, exporturi care erau evaluate la peste 70% din total în 2006, dar care actualmente se estimează la 20% din totalul de exporturi.

Ca urmare a situației existente, este firesc că producătorii vinicoli vor fi dublu pierdanți, deoarece mulți din ei au contractat credite pentru desfășurarea activității de producție de la băncile comerciale din țară, credite care pînă la urmă vor trebui întoarse. Chiar dacă nu cunoaștem care este valoarea împrumuturilor acordate de către bănci producătorilor, considerăm că impactul va fi negativ pentru ambele părți. Pe de altă parte, creditele greu de rambursat în teoria bancară se mai numesc și credite neperformante și presupun că băncile își calculează marjele de risc ca urmare a creditelor acordate, anticipînd potențialele riscuri de împrumut și în general riscuri de sistem.

Bineînțeles că depinde și de mărimea riscurilor, însă în cazul dat acestea par a fi impunătoare, fiind în stare să provoace o criză de proporții, în primul rînd. În al doilea rînd, situația creată poate avea consecințe dramatice nu doar asupra exporturilor în particular, dar și asupra economiei în general. Trebuie să recunoaștem că producătorii de vinuri sînt în același timp și unii din marii contribuabili la bugetul de stat. Pînă nu demult, exporturile de vinuri constituiau o treime din totalul exporturilor moldovenești. Deci, nu se exclude și o diminuare mai mare a veniturilor la buget, pe lîngă cea pe care o avem. Mai mult ca atît, odată cu perpetuarea crizei sînt și vor fi disponibilizați o serie de angajați, crescînd astfel cohorta șomerilor per total, aceasta în condițiile cînd prețurile la struguri scad an de an care, spre exemplu, se așteaptă a fi cu 50% mai mici față de anul trecut.

De fapt problemele mari de abia vor începe se apară în condițiile în care prețurile la struguri vor scădea, fiind în creștere și datoriile pentru materia primă. Roada de struguri din acest an se așteaptă a fi similară celei de anul trecut, însă puțin probabil ca întreprinderile vinicole să mai fie atît de avide ca și în anii trecuți, de vreme ce odată ce majoritatea se confruntă cu grave probleme

financiare. Respectiv, în cele din urmă țăranul nostru ar putea să-și vîndă producția la un preț de nimic. O soluție pentru aceștia ar fi ca statul să le permită să-și comercializeze strugurii în Ucraina sau România, fără a le solicita o groază de certificate și să excludă numeroasele proceduri vamale pentru exportul producției precum se făcea în anii precedenți.

În plus, trebuie de investit mult mai mult și mai agresiv în programele de marketing, vinurile moldovenești urmînd a fi prezentate pe noi piețe. Producătorii și exportatorii moldoveni alocuau în programul lor de promovare și marketing între 0,5–1% doar din veniturile obținute în urma comercializării producției, o sumă infimă, în comparație cu România, care alocă în general pînă la 10% din venituri. Din cîte se știe, guvernul avea planificat un program de cucerire a noi piețe de desfacere, în afara celei din Rusia, însă nu se cunoaște cînd acesta urmează să fie implementat.

Probabil că nu este încă suficient să fii în posesia unor mărci de produse recunoscute pe piață ori să ai în palmares medalii obținute la concursuri și expoziții internaționale, pentru a cuceri noi piețe. Pentru aceasta Moldova trebuie să îndeplinească o serie de reforme instituționale și regulatorii în domeniul certificării și calității. Pe plan intern, trebuie organizate mai multe “filtre” suplimentare la cele existente, pentru asigurarea calității băuturilor alcoolice.

Pe de alta parte, statul ar putea interveni în acest sens prin subvenționarea producătorilor și exportatorilor vinicoli, însă în situația în care se află actualmente bugetul și economia în general, acest lucru este puțin probabil. Altfel, dacă tendințele negative din sectorul vinicol vor continua, Moldova riscă să rămînă cu numai 15–20 de fabrici vinicole, din totalul de cca 170.